

SUVREMENI IZAZOVI REINDUSTRIJALIZACIJE HRVATSKOG GOSPODARSTVA

Bratić, Stjepan

Undergraduate thesis / Završni rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Economics in Osijek / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Ekonomski fakultet u Osijeku**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:145:311860>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-06-23**

Repository / Repozitorij:

[EFOS REPOSITORY - Repository of the Faculty of Economics in Osijek](#)

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

Ekonomski fakultet u Osijeku

Preddiplomski studij, smjer *Marketing*

Stjepan Bratić

**SUVREMENI IZAZOVI REINDUSTRIJALIZACIJE
HRVATSKOG GOSPODARSTVA**

Završni rad

Osijek, 2022.

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

Ekonomski fakultet u Osijeku

Preddiplomski studij, smjer *Marketing*

Stjepan Bratić

**SUVREMENI IZAZOVI REINDUSTRIJALIZACIJE
HRVATSKOG GOSPODARSTVA**

Završni rad

Kolegij: Gospodarstvo Hrvatske

JMBAG: 1311030145

e-mail: ticbro99@gmail.com

Mentor: izv. prof. dr. sc. Nataša Drvenkar

Osijek, 2022.

Josip Juraj Strossmayer University of Osijek
Faculty of Economics in Osijek
Undergraduate study (Economics and Business Economics)

Stjepan Bratić

**CONTEMPORARY CHALLENGES OF
REINDUSTRIALIZATION OF THE CROATIAN ECONOMY**

Final paper

Osijek, 2022.

IZJAVA
O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI,
PRAVU PRIJENOSA INTELEKTUALNOG VLASNIŠTVA,
SUGLASNOSTI ZA OBJAVU U INSTITUCIJSKIM REPOZITORIJIMA
I ISTOVJETNOSTI DIGITALNE I TISKANE VERZIJE RADA

1. Kojom izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da je Završni
(navesti vrstu rada: završni / diplomski / specijalistički / doktorski) rad isključivo rezultat osobnoga rada koji se temelji na mojim istraživanjima i oslanja se na objavljenu literaturu. Potvrđujem poštivanje nepovredivosti autorstva te točno citiranje radova drugih autora i referiranje na njih.
2. Kojom izjavljujem da je Ekonomski fakultet u Osijeku, bez naknade u vremenski i teritorijalno neograničenom opsegu, nositelj svih prava intelektualnoga vlasništva u odnosu na navedeni rad pod licencom *Creative Commons Imenovanje – Nekomercijalno – Dijeli pod istim uvjetima 3.0 Hrvatska*.
3. Kojom izjavljujem da sam suglasan/suglasna da se trajno pohrani i objavi moj rad u institucijskom digitalnom repozitoriju Ekonomskoga fakulteta u Osijeku, repozitoriju Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku te javno dostupnom repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju, NN br. 123/03, 198/03, 105/04, 174/04, 02/07, 46/07, 45/09, 63/11, 94/13, 139/13, 101/14, 60/15).
4. Izjavljujem da sam autor/autorica predanog rada i da je sadržaj predane elektroničke datoteke u potpunosti istovjetan sa dovršenom tiskanom verzijom rada predanom u svrhu obrane istog.

Ime i prezime studenta/studentice: Stjepan Bratić
JMBAG: 1311030145
OIB: 1751977099
e-mail za kontakt: tricro99@gmail.com
Naziv studija: Prediplomski sveučilišni studij smjer Marketing
Naslov rada: Suvremeni izazovi reindustrializacije hrvatskog gospodarstva
Mentor/mentorica rada: izv. prof. dr. sc. Nataša Druentac

U Osijeku, 15. lipnja 2022. godine

Potpis Stjepan Bratić

Zahvaljujem obitelji i prijateljima te mentorici

Suvremeni izazovi reindustrijalizacije hrvatskog gospodarstva

SAŽETAK

Hrvatsko je gospodarstvo od početka 21. stoljeća proživjelo značajne promjene u kratkom razdoblju. Pojedine industrijske grane značajno su smanjile svoj doprinos u ukupnom BDP-u, dok su se druge razvile i znatno više doprinose. Iako je turizam jedna od najznačajnijih grana u Hrvatskoj, među novima koje se posebno ističu su sektori kreativnih industrija, informacijska tehnologija, i industrije bazirane na razvoju računalnih tehnologija. Komparativna analiza koja se provela za Hrvatsku i relevantne zemlje Europske unije pokazala je da Hrvatska ima mogućnosti i potencijala poraditi na razvoju industrijskih grana koje su trenutno zanemarive, ili nedovoljno iskorištene. Tu se, u prvom redu, ističu prehrambena industrija, strojarstvo i inovacije. Uz rastući trend digitalnih i zelenih tehnologija, Hrvatska ima mogućnost orijentirati se na izvoz ekološki neškodljivih, zdravih proizvoda, koji bi se mogli svrstati u luksuzna dobra. Dodatno, nezanemarivi su i priljevi koji su predviđeni za Hrvatsku prema novom višegodišnjem financijskom okviru Europske unije.

Ključne riječi: *digitalna transformacija, gospodarstvo Hrvatske, reindustrijalizacija, zelena tranzicija*

Contemporary challenges of reindustrialization of the Croatian economy

ABSTRACT

Since the beginning of the 21st century, the Croatian economy has undergone significant changes in a short period of time. Some industries have significantly reduced their contribution to total GDP, while others have developed and contributed significantly more. Although tourism is one of the most important branches in Croatia, among the new ones that stand out are the sectors of creative industries, information technology, and industries based on the development of computer technologies. A comparative analysis conducted for Croatia and the relevant countries of the European Union showed that Croatia has opportunities and potential to work on the development of industries that are currently negligible, or underused. This is where, in the first place, the food industry, mechanical engineering and innovation stand out. With the growing trend of digital and green technologies, Croatia has the opportunity to focus on the export of environmentally friendly, healthy products, which could be classified as luxury goods. In addition, the inflows projected for Croatia under the new multiannual financial framework of the European Union are not negligible.

Keywords: *digital transformation, Croatian economy, reindustrialization, green transition*

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. METODOLOGIJA RADA	2
2.1. Struktura rada	2
2.2. Rabljena terminologija u radu	2
2.3. Predmet istraživanja	2
2.4. Metode istraživanja.....	2
2.5. Izvori istraživanja	3
2.6. Ciljevi istraživanja	3
3. TEORIJSKA PODLOGA I PRETHODNA ISTRAŽIVANJA	3
3.1. Reindustrijalizacija	4
3.2. Pokazatelji značaja industrije za gospodarstvo	9
3.3. Odrednice industrijske politike.....	12
4. REZULTATI ISTRAŽIVANJA	13
4.1. Komparativna analiza industrije Republike Hrvatske u EU okruženju.....	13
4.1.1. Analiza ekonomskih pokazatelja	17
4.1.2. Sektorska analiza	21
4.2. Zemlje sjevera Europe – čemu težiti	22
4.3. Digitalna transformacija	25
4.4. Nove tehnologije kao nositelji reindustrijalizacije	27
5. RASPRAVA.....	33
6. ZAKLJUČAK	34
LITERATURA.....	35
POPIS SLIKA	38
POPIS TABLICA.....	39

1. UVOD

Reindustrijalizacijom se ne želi postići dokidanje industrije, nego se nastoji industriju osuvremeniti, ponovno izgraditi, na način koji će biti prihvatljiv suvremenim standardima održivog razvoja, ali i pratiti potrebe čovjeka. Gospodarstvo Hrvatske u posljednjim se desetljećima nalazi na svojevrsnoj razmeđi – još uvijek postoje pogoni koji imaju značajan utjecaj na okoliš, iako se osjeti nagli i značajan razvoj digitalnog sektora. Dodatno, infrastruktura – ceste, vodovod, itd. – traži ulaganja. Iako se napredak koji se ostvaruje možda ne čini dovoljno brzim, on se ipak manifestira kroz sve povoljniju investicijsku klimu i privlačnost stranim investitorima. Uz to, raste značajnost sektora kreativnih i kulturnih industrija te informacijsko – komunikacijski tehnologija u ukupnom bruto domaćem proizvodu. Ovaj značaj ogleda se i u smanjenju iseljavanja iz područja gdje su ovi sektori razvijeni, pozitivnoj demografskoj slici i u automatizaciji, pojednostavljenju procesa. Temeljni preduvjeti reindustrijalizacije u Republici Hrvatskoj bili bi: izgradnja stabilnog pravnog i poreznog okruženja, suzbijanje korupcije.

Reindustrijalizacija uvelike ovisi o nacionalnim politikama i strategijama, ali i o svjetskim. U Republici Hrvatskoj osobito su važne politike i strategije Europske unije budući da je Republika Hrvatska punopravna članica. Zbog toga je, u smislu dosadašnjih ekonomskih politika, potrebno razmotriti njihovu učinkovitost te poraditi na unaprjeđenju. Opravdanost istraživanja u ovom području ogleda se u važnosti na globalnoj razini, što je ujedno i motiv za provođenje istraživanja.

2. METODOLOGIJA RADA

Metodologijom rada obuhvaćeni su predmet istraživanja, metode, izvori i ciljevi.

2.1. Struktura rada

Rad je podijeljen na šest poglavlja. Prvim poglavljem čitatelja se uvodi u rad. U drugom poglavlju opisana je metodologija rada – razmatra se predmet istraživanja, metode, izvori i ciljevi. Treće poglavlje donosi teorijsku podlogu i pregled prethodnih istraživanja. U četvrtom poglavlju dani su rezultati istraživanja. Peto poglavlje je rasprava. Šesto poglavlje je zaključak. Predložene su i smjernice za daljnja istraživanja. Na kraju rada navedena je literatura i izvori korišteni prilikom pisanja rada, kao i popis slika i tablica.

2.2. Rabljena terminologija u radu

U svrhu pisanja rada konzultirana je i strana literatura, mahom s engleskog govornog područja. Uz ključne je izraze i termine dano i englesko nazivlje kako bi se čitatelj mogao informirati i u drugoj literaturi. Na taj način se postiže i bolje, preciznije razumijevanje samog teksta. Sama riječ „reindustrijalizacija“ se negdje u literaturi javlja kao „re-industrialization“ i „reindustrialization“. U ovom radu odabran je oblik „reindustrialization“. Riječi i pojmovi koji imaju rodno značenje korišteni u radu odnose se jednako na muški i ženski rod, bez obzira jesu li korišteni u muškom ili ženskom rodu.

2.3. Predmet istraživanja

Predmet istraživanja ovog rada su suvremeni izazovi reindustrijalizacije hrvatskog gospodarstva. Osim toga, dan je osvrt i na samu reindustrijalizaciju te pokazatelje značaja industrije za gospodarstvo i odrednice industrijskih politika.

2.4. Metode istraživanja

Metode rabljene u istraživačkom procesu su: metoda kompiliranja, prikupljanje, priprema i obrada podataka, induktivna i deduktivna metoda, metoda deskripcije, metoda klasifikacije kojom će se postići razvrstavanje pojava radi njihove preglednosti (Zelenika, 1998). Rabi se i komparativna metoda kojom se analiziraju prikupljeni podaci i veze među njima.

2.5. Izvori istraživanja

Reindustrijalizacija je kontinuirani proces promjene koji ima značajan utjecaj na cjelokupan život čovjeka. Zbog toga je broj istraživanja u ovom području značajan. Budući da je tematika rada široko primjenjiva i aktualna, dostupni izvori su brojni. Podaci su prikupljeni s relevantnih internetskih stranica, kroz različite stručne i znanstvene članke, iz knjiga i radova sa skupova.

2.6. Ciljevi istraživanja

Cilj istraživanja je upoznati se sa glavnim izazovima reindustrijalizacije hrvatskog gospodarstva te napraviti komparaciju industrije Republike Hrvatske u okruženju Europske unije. Dodatan cilj rada je ustanoviti koje su nove tehnologije nositelji reindustrijalizacije.

3. TEORIJSKA PODLOGA I PRETHODNA ISTRAŽIVANJA

U ovom poglavlju razmatra se reindustrijalizacija, pokazatelji značaja industrije za gospodarstvo te odrednice industrijske politike. Daje se teorijski okvir za razumijevanje tematike rada.

3.1. Reindustrijalizacija

Reindustrijalizacija je pojam koji se rabi kako bi se opisao ekonomski, društveni i politički proces organizacije nacionalnih resursa u cilju ponovnog uspostavljanja industrije. Reindustrijalizacija se odvija kao rezultat potrebe pojačanja, osnaživanja ili povratka vitalnosti nacionalnim gospodarstvu.

Rast produktivnosti ključna je odrednica životnog standarda zemlje i njezine sposobnosti natjecanja na svjetskom tržištu, a gospodarski razvoj podrazumijeva strukturalne transformacija, obično s niskoproduktivnih na visokoproduktivne aktivnosti, od poljoprivrede i jednostavnih proizvodnih aktivnosti do moderne industrije, naglašava Haque (2007). Bez oživotvorene proizvodne baze, društva su sklona podjeli između bogatih i siromašnih – oni koji imaju pristup stalnim, dobro plaćenim poslovima i oni čiji su poslovi manje sigurni i žive nesigurnije. Većina recentnih studija u ovom području objedinjuje ove ideje u kontekstu modernizacija industrijskih politika (Verley i Demaily, 2013; Vernon, 1971, 1998, u: Spencer, Murtha i Lenway, 2005, Rodrik, 2011, Rodrik, 2014):

- ponovno buđenje kroz reindustrijalizaciju
- sustavna industrijska politika
- proizvodni imperativ
- zelene industrijske politike.

Andreoni i Arto (2012) ukazali su na ekonomsku važnost industrijskih aktivnosti, koje su mnogo veće nego što sugerira udio proizvodnje u BDP-u. Industrija čini više od 80% europskog izvoza i 80% istraživanja i inovacija. Gotovo jedno od četiri radna mjesta u privatnom sektoru je u industriji, često je to visokokvalificirana, dok svako dodatno radno mjesto u proizvodnji stvara 0,5-2 radna mjesta u ostalim sektorima (Drvenkar, 2016). Industrijsko restrukturiranje rijetko se događa bez značajne državne pomoći (Rodrik, 2007). Obnovljeni interes u proizvodnji temelji se na dva ekonomska argumenta (Aiginger, 2014):

- 1) tržišta u nastajanju čine sve veći udio zemalja u globalnom BDP-u
- 2) dokazi iz financijskih kriza upućuju da je pad u proizvodnom sektoru u kombinaciji s tekućim računom deficit odgođen oporavak.

Zemlje poput Južne Koreje, Tajvana i Kine nisu se razvile iznenadnim usavršavanjem svoje industrije, tvrdi Rodrik (2008), nego tako što su došli do politika koje su prevladale tržišne prepreke s kojima su se njihovi investitori suočavali u suvremenom razvoju i promjenama koje su zahvatile industriju. Industrijalizirane zemlje gube tržišni udio u korist tržišta u razvoju, koje se probijaju sve više, a to se ne događa samo u tradicionalnim, radno intenzivnim sektorima industrija (Aiginger, 2014). Bitno je naglasiti kako reindustrijalizacija nije negativna pojava, već je prirodna posljedica industrijske dinamike u već razvijenoj ekonomiji (Rowthorn i Ramaswamy, 1997). Ipak, u suvremeno doba, a posebno nakon financijske krize 2008. godine reindustrijalizacija se više ne doživljava kao prirodan proces ekonomskog razvoja (Prisecaru, 2015). Također, problematičnije su nove zemlje EU: gospodarstvo zaostaje u strukturnim prilagodbama i uslužnom sektoru koji nije orijentiran na „dodanu vrijednost”. Dhéret (2014) je istaknuo da je velika volatilnost financijskog tržišta i nedavni raspad financijskog sektora pridonijela oživljavanju interesa za proizvodnju. Osim toga, komparativna otpornost nekih zemalja EU-a s jakom industrijskom bazom na gospodarsku recesiju, zajedno s pozitivnom ulogom koju je država odigrala u snažnom i/ili gospodarstvu u nastajanju, razotkrili su mantru *laissez-faire* i potaknuli države članice EU -a da prepoznaju važnost i potrebu kvalitetne industrijske politike, odnosno njezinu proaktivnu ulogu (Dhéret, 2014.). Među pet najkonkurentnijih četiri su visokodohodovne zemlje (Njemačka, Japan, Republika Koreja i Sjedinjene Američke Države), zajedno s Kinom na petom mjestu. Ove četiri zemlje s Kinom čine 59,0 % dodane vrijednosti svjetske proizvodnje (MVA *per capita*). Europska komisija (2014) iznosi u svom izvještaju da produktivnost europskih zemalja opada u usporedbi s direktnom konkurencijom azijskih zemalja. Zbog toga je značajno poraditi na reindustrijalizaciji. Također, azijske zemlje kriza uzrokovana koronavirusom manje je pogodila. U smislu reindustrijalizacije, potrebno je sagledati izazove industrije 4.0. Usporedba industrije 3.8 i industrije 4.0 dana je u **tablici 1**.

Tablica 1. Usporedba industrija 3.8 i 4.0

Industrija 3.8	Industrija 4.0
Lokalni diskovi s IP adresom	Prilagodba lokalnih diskova dostupna putem Interneta
Komunikacija u stvarnom vremenu s pogonima strojeva	Standardizacija komunikacije između dijelova opreme, tj. strojeva
Digitalni model proizvoda i njegovog tehnološkog procesa	Digitalni model proizvoda/procesa i svih elemenata sustava
ERP sustavi	Adaptabilna arhitektura digitalnih platformi i sustava proizvodnje
Industrijski komunikacijski sustavi	Adaptabilni sustavi sigurnosti
Analize i odluke donose zaposlenici	Definiranje pravila i ograničenja za prilagodbu proizvoda/procesa i proizvodnog procesa/sustava
	Industrijski internet
	Inteligentni proizvodi i proizvodni pogoni te oprema
	„ <i>Internet of things</i> “
	Otvorene platforme: kupci i klijenti utječu na konačnu formu i funkcionalnosti proizvoda

Izvor: vlastita izrada prema Ortiz i sur, 2020

Karakteristike industrije 3.8. zapravo imaju praktičnu primjenu u mnogobrojnim zemljama, među njima i u Hrvatskoj u realnom sektoru (za većinu poduzeća). ERP sustavi su ono što se nastoji implementirati u poslovanje, zbog čega je osjetno kašnjenje za industrijom 4.0. Također, analize i odluke provode i donose zaposlenici, a ne umjetna inteligencija. Radi se i o dimenzijama nacionalne kulture, ali i o većinom starijem stanovništvu koje radije komunicira sa stvarnim osobama. Iako su politike usmjerene na implementaciju svih odrednica industrije 4.0, zbog okolnosti u regiji, ali i na globalnoj razini, ovaj će proces u Hrvatskoj teći sporije nego u razvijenijim zemljama. Nastavno na to, možda je najbolji numerički pokazatelj reindustrijalizacije upravo udio proizvodnje strojeva i opreme (za prijevoz) jer se

reindustrijalizacijom, kako je Europska komisija identificirala 4 područja¹ na koje treba usmjeriti djelovanje kako bi se postigla reindustrijalizacija, nastoji postići primjena ekološki prihvatljivih tehnologija, tj. ulagati u nove tehnologije. U nastavku je izvršena usporedba za zemlje koje su u okruženju Hrvatske, ali i one koje su prema svojem pristupu gospodarstvu relevantne za usporedbu i baštine naslijeđe u smislu društvenog i povijesnog razvoja. Tako, primjerice, Šonje (2021) ističe 4 razloga zbog kojih su CEE zemlje nestale s razvojnog radara:

1. Pojava heterogenih razvojnih priča – razvojne putanje pojedinih zemalja jako su se razišle. To znači da su države mogle imati kao zajednički nazivnik bivšu tvorevinu (npr. Jugoslavija, SSSR), ali su svoj daljnji razvoj usmjerile u potpuno drugačijim pravcima (npr. Slovenija i Hrvatska).
2. Idejna lutanja: promjena dominantnih ideja na Zapadu – preslaba fiskalna intervencija detektirana kao uzročnik slabijeg odgovora na krizu. One zemlje koje su svoj razvoj temeljile na paradigmatima prethodnih generacija više se nisu uklapale, te su zanemarene.
3. Konsolidacija neliberalnih demokracija – strah Europske unije od daljnjeg širenja zbog onoga što države koje bi pristupile Uniji donose i povlače za sobom (institucije i demokracija su slabije razvijene u SEE zemljama).
4. Unutarnje slabosti: neriješeni socijalni problemi – nedovoljno inkluzivan rast, rizik od siromaštva kao posljedica prebrzog ekonomskog rasta; neadekvatna raspodjela dohodaka, upitna razina socijalnih transfera i javnih usluga.

Iz **tablice 2.** zapravo je razvidno kako se tijekom vremena povećava trgovinska bilanca odabranih zemalja, odnosno njezin apsolutni iznos, ali opada udio u izvozu. To je pokazatelj kako se industrija mijenja i kako razvijeni države, koje su brže implementirale prepoznate prilike reindustrijalizacije, povećavaju svoj udio u ukupnom izvozu. Češka, Slovačka, Rumunjska, Slovenija i Bugarska imaju povećan udio uvoza za razmatrani period, a uvoz se smanjuje za sljedeće zemlje: Hrvatsku i Mađarsku. Poljska ima jednak udio. Za Hrvatsku je svakako pozitivno smanjenje uvoza jer to znači da se više oslanja na vlastite resurse, da je došlo do razvoja odgovarajućih supstituta te da je stanovništvo ipak sklonije pružiti priliku domaćim proizvođačima.

¹ Uz investiranje u nove tehnologije, to su i: unaprjeđenje jedinstvenog tržišta dobara i usluga, lakši pristup financijskim resursima za srednja i mala poduzeća te povećanje investicija u ljudske potencijale (Europska komisija, 2022).

Tablica 2. Uvoz i izvoz u EU, odabrana grupa CEE zemalja

Država	Udio u uvozu po zemlji članici (%), EU=100		Udio u izvozu po zemlji članici (%), EU=100		Strojevi i oprema za prijevoz					
	2002	2019	2002	2019	Udio izvoza %		Trgovinska bilanca [milijuni] EURO		Udio uvoza %	
					2002	2019	2002	2019	2002	2019
EU28	100	100	100	100	45.1	40.7	59,659.4	171,199.4	35.1	31.9
Češka	1.3	1.9	0.6	1.4	51.5	62.4	-266.1	484.2	45.3	63
Poljska	1.9	3.6	0.9	2.3	33.8	41.9	-660.0	-78.3	33.2	33.2
Slovačka	0.5	0.8	0.2	0.6	39.8	74.1	-192.8	-206.0	24.7	34.8
Mađarska	1.5	1.4	0.6	1.0	46.2	49.2	119.6	578.9	57.6	51.1
Rumunjska	0.6	1.1	0.4	0.8	22.5	36.5	2.6	-790.0	25.8	30.6
Slovenija	0.2	0.7	0.3	0.5	27.0	26.9	302.8	-105.9	32.8	34.8
Hrvatska	0.3	0.2	0.2	0.2	32.1	24.2	-15.9	112.5	24.8	19.5
Bugarska	0.4	0.6	0.3	0.5	13.1	16.8	103.1	151.8	14.1	16.7

Izvor: Drvenkar, Marošević i Unukić, 2022 prema Eurostat, 2020a i 2020b

Aralica (2020) smatra kako reindustrijalizacija na razini Hrvatske još nije moguća i to argumentira na sljedeći način:

- „Dosadašnji tijek deindustrijalizacije je povezan i s gubitkom radnih mjesta u prerađivačkom sektoru od početka tranzicije do danas;
- Nedovoljna sklonost industrijskoj politici tijekom 90-tih u Hrvatskoj i kasnije, nekozistentnost industrijskih politika donesenih prošla dva desetljeća;
- Ratna zbivanja tijekom devedesetih uzrokovala su sporije uključenje Hrvatske u međunarodne tokove robe i kapitala, čime su zemlje Višegradske skupine dobile

kvalitetnije izravne strane ulagače, a što je dovelo do slabijeg djelovanja izravnih stranih ulaganja na produktivnost i izvoz u Hrvatskoj.

- Ukupna je makroekonomska politika tijekom protekla tri desetljeća bila usmjerena prema politici stabilizacije, pri čemu se razvojna politika tek odnedavno percipira u Hrvatskoj, i to radi mogućnosti upotrebe EU fondova (što je ponovno pogrešan način djelovanja)“.

Reindustrijalizacija je odraz stanja u industriji, zbog čega je značajno pratiti pokazatelje važnosti industrije za gospodarstvo.

3.2. Pokazatelji značaja industrije za gospodarstvo

Prema Pellegrin i suadnicima (2015) prerađivačka industrija zaslužna je za 49 % izvoznih transakcija Europske unije, a zapošljava 14 % zaposlenih. Apsolutna vrijednost iznosi oko 30 milijuna zaposlenih u prerađivačkom sektoru (Eurostat, 2021). Budući da ova industrija ima toliki značaj za cjelokupno gospodarstvo Unije, ona je predvodnik i u području istraživanja i razvoja (65,3 % svih patenata, 49,3 % investicija u inovacije) (Bauer i sur., 2020). Industrijske performanse vidljive su u **tablici 3**. Češka ima najveći udio u dodanoj vrijednosti svjetske proizvodnje (MVA *per capita*). Najbolji rang prema utjecaju u svijetu imala je Poljska (22. mjesto, stanje 2017. godine), a najgori Hrvatska (63. mjesto, stanje 2017. godine). Najveći iznos u pogledu izvoza u prerađivačkoj industriji *per capita* ostvaruje Češka (prema podacima za 2017. godinu), a najmanji Bugarska (podaci za istu godinu). Najveći indeks intenziteta industrijalizacije u 2017. godini imala je Češka (0,96), a najmanji Hrvatska (0,36). Zanimljivo je razmotriti i parametar koji se tiče udjela proizvodnje srednje ili visoke tehnologije u izvozu industrijskih proizvoda. On za Hrvatsku iznosi 45,3 % za 2017. godinu, što je porast u odnosu na 2002. godinu kada je bio 41,9 %. Ipak, najveći udio 2017. godine ima Mađarska (76,6 %), a najmanji Bugarska (42,2 %).

Tablica 3. Pokazatelji značaja industrije odabranih CEE zemalja

Rang zemlje prema CIP indeksu, 2020	Rang prema utjecaju u svijetu		MVA per capita		Izvoz u prerađivačkoj industriji per capita		Udio proizvodnje srednje ili visoke tehnologije u izvozu industrijskih proizvoda (%)		Indeks intenziteta industrijalizacije	
	2002	2017	1995 \$, 2002	2010 \$, 2017	\$, 2002	\$, 2017	2002	2015	2002	2017
Češka/18.	32.	27.	1,607	5,607	2,669	16,297	56.2	69	0.47	0.96
Poljska/ 23.	47.	22.	885	2,848	782	5,153	46.4	56.1	0.32	0.48
Slovačka/ 25.	43.	39.	1,067	4,951	2,459	14,580	54.5	70.7	0.40	0.68
Mađarska/ 27.	36.	36.	1,461	3,007	3,102	10,688	73.7	76.6	0.53	0.64
Rumunjska/ 33.	74.	37.	364	2,281	452	3,151	31.5	58.2	0.46	0.59
Slovenija/ 35.	22.	57.	3,226	4,828	4,751	14,040	53.0	62.8	0.50	0.51
Hrvatska/ 56.	45.	63.	1,085	1,852	920	3,258	41.9	45.3	0.25	0.36
Bugarska/ 58.	73.	60.	366	1,113	475	3,192	32.7	42.2	0.36	0.38

Izvor: Drvenkar, Marošević i Unukić (2022) prema UNIDO 2020; 2018; 2005; UNIDO Statistics data portal, 2020

U Hrvatskoj se ističu dvije industrije prema visini svojih prihoda – prerađivačka te trgovina na veliko i malo; popravak motocikala i motornih vozila. Iznosi u **tablici 4.** dani su u tisućama kuna.

Broj poduzetnika u prerađivačkoj industriji je 15634 (10,84% ukupnog broja poduzetnika), a broj zaposlenih je 236151 (24,48% ukupnog broja zaposlenih). Najveći prihodi su u trgovini na veliko i malo; popravak motornih vozila i motocikala (296.067.473,00 kn) te u prerađivačkoj industriji (207.494.603,00 kn). U ovim industrijama se ostvaruju najveći ukupni prihodi, zbog čega ih treba nastaviti pratiti te prilagoditi uspješne poslovne prakse i implementirati ih u druge sektore.

Tablica 4. Broj poduzetnika i zaposlenih, ukupni prihodi i neto dobit/gubitak kod poduzetnika RH u 2021. godine po djelatnostima

Područje djelatnosti	Broj poduzetnika	Broj zaposlenih	Ukupni prihodi	Dobit ili gubitak razdoblja
A Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	3.779	30.634	29.104.833	1.100.247
B Rudarstvo i vađenje	224	3.468	3.306.101	48.241
C Prerađivačka industrija	15.634	236.151	207.494.603	10.579.033
D Opskrba električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija	914	14.179	65.078.664	2.134.249
E Opskrba vodom; uklanjanje otpadnih voda, gospodarenje otpadom te djelatnosti sanacije okoliša	828	28.979	15.809.439	327.346
F Građevinarstvo	18.820	107.879	70.727.648	3.061.495
G Trgovina na veliko i na malo; popravak motor. vozila i motocikla	28.507	190.955	296.067.473	11.483.267
H Prijevoz i skladištenje	6.760	69.845	41.068.088	1.426.189
I Djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane	13.311	71.175	28.818.271	1.804.850
J Informacije i komunikacije	7.666	43.999	38.555.383	4.142.753
K Financijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja	537	5.482	6.630.973	1.206.248
L Poslovanje nekretninama	6.671	8.087	11.675.420	802.602
M Stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti	22.717	65.272	38.391.360	4.468.446
N Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti	7.286	42.877	15.470.755	707.037
O Javna uprava i obrana; obvezno socijalno osiguranje	54	691	179.940	11.256
P Obrazovanje	1.698	7.563	1.802.406	137.238
Q Djelatnosti zdravstvene zaštite i socijalne skrbi	1.998	14.549	5.161.916	592.702
R Umjetnost, zabava i rekreacija	1.978	11.476	6.762.226	556.000
S Ostale uslužne djelatnosti	4.624	11.430	3.397.012	149.919
T Djelatnost kućanstava kao	3	1	1.082	-9
- Fizičke osobe bez djelatnosti	250	50	240.040	96.212
Ukupno	144.259	964.742	885.743.632	44.835.322

Izvor: Izvor: Fina, 2022

3.3. Odrednice industrijske politike

Industrijska politika dio je ekonomske politike. Fokus industrijske politike je na unaprjeđenju rasta, učinkovitosti te na kreiranju uvjeta kako bi se ostvarili ciljevi industrijalizacije. Ciljevi industrijske politike trebali bi biti ostvareni zajedno s drugim ciljevima ekonomskih i fiskalnih politika, a sve skupa treba biti usmjereno ostvarenju poboljšanja kvalitete života. Iz toga proizlazi kako je osmišljavanje i provedba industrijske politike složen proces, koji obuhvaća brojne aktivnosti u mnogim područjima. „Primjena adekvatnih mjera i instrumenata industrijske politike mora pridonijeti povećanju efikasnosti industrije i njezinu bržem razvitku“ (Obadić, 2001:645). U svrhu jačanja industrijske politike predlaže se (Aralica, 2020):

- „Koordinaciju buduće industrijske politike s makroekonomskim mehanizmima u nacionalnoj ekonomiji
- Unapređenje funkcioniranja javnih politika među *policy* tijelima.
- Snažniju ulogu mekih institucija u promicanju konkurentnosti.
- Koncipiranje nacionalnih prioriteta u društveno-ekonomskoj sferi, što bi trebala biti osnova korištenja EU fondova a ne obratno, što je trenutni slučaj, a što podrazumijeva i izgradnju vlastitih programa usmjerenih strukturnim promjenama u gospodarstvu.
- Analizu maksimalnih kapaciteta proizvodnih djelatnosti; razmatranje uloge tehnologije u jačanju tih kapaciteta;
- Poznavanje mogućnosti povezivanja trenutnih industrija s ostalim djelatnostima, a što je u skladu i s posljednjim *policy* dokumentima, Junckerovim planom o industrijskoj politici iz 2017 kao i u skladu s posljednjim značajnim EU dokumentom Green New Deal.
- Unaprjeđenje standarda proizvoda na domaćem tržištu radi zaštite domaće proizvodnje.
- Promicanje *brownfield* investicija radi jačanja industrijske proizvodnje što je sada rijetkost u Hrvatskoj;
- Promicanje razvoja poslovnih klastera kao skupine poduzeća u pojedinim djelatnostima;
- Promicanje inovacijskih *policy* instrumenata koji se zasnivaju na potražnji (*demand side innovation policy* instrument, npr. inovativna javna nabava) i njihovo povezivanje s *policy* ciljevima na regionalnoj i nacionalnoj i nadnacionalnoj razini“.

Europska komisija pomno prati i daje smjernice za razvoj industrijskih politika: „Industrija EU-a ovisi o opskrbi sirovinama s međunarodnih tržišta, posebno neobrađenih minerala i metala. Ona se suočava s izazovima u pogledu pristupa primarnim i sekundarnim sirovinama čitavom dužinom lanca vrijednosti (istraživanje, vađenje, obrada/rafiniranje, recikliranje i zamjena).

Komisija je uključena u strategiju o sirovinama („Inicijativa o sirovinama”) od 2008. Komisija isto tako podupire učinkovito korištenje sirovina i razvoj modela cirkularnog poslovanja i proizvodnje“ (Europska komisija, 2014:14). Također, i u Hrvatskoj je Vlada svjesna važnosti industrije: „Industrija je važan sektor gospodarstva koji u BDP-u ukupnog gospodarstva sudjeluje sa 20%, koji nije reguliran jedinstvenim zakonskim propisom. U Republici Hrvatskoj je na snazi niz zakona o postojećoj raznorodnoj industrijskoj proizvodnji...” (Vlada, 2022). U sljedećem poglavlju bit će prikazano kako Hrvatska kotira u odnosu na ostale zemlje članice Europske unije, ali i druge zemlje u svijetu.

4. REZULTATI ISTRAŽIVANJA

U ovom poglavlju razmatra se komparativna analiza industrije Republike Hrvatske u okruženju zemalja Europske unije. Potom se daje uvid u digitalnu transformaciju, kao jedna od ključnih inicijativa za reindustrijalizaciju. U konačnici, sagledaju se nove tehnologije kao nositelji reindustrijalizacije.

4.1. Komparativna analiza industrije Republike Hrvatske u EU okruženju

Europska unija nastaje nakon Drugog svjetskog rata kako bi se takav sukob, i novi, potencijalno opasniji, spriječio. Zemlje se prvobitno okupljaju u Europsku zajednicu za ugljen i čelik, što ukazuje na tadašnju veliku vrijednost spomenutih sirovina i materijala. S vremenom se Uniji pridružuje sve veći broj zemalja zbog različitih dobrobiti koje dolaze s članstvom – primjerice, trgovinski sporazumi. Popis najznačajnijih trgovinskih sporazuma Europske unije dan je u nastavku (Europska komisija, 2021):

- EU – Kina
- EU – Ujedinjeno Kraljevstvo Velike Britanije i Sjeverne Irske
- EU – Novi Zeland
- EU – Australija
- EU – Meksiko
- EU – Japan
- EU – Vijetnam
- EU – Singapur
- EU – Kanada (CETA)
- EU – Mercosur.

Trgovinskim sporazumima uklanjaju se prepreke u trgovini te uspostavljaju bliskije trgovačke veze, postiže se veća konkurentnost zemalja koje su uključene u sporazume i ekonomska integracija. „Sporazumi se u potpunosti primjenjuju kada su sve strane ratificirale sporazum. Postoje različite zemlje i regije s kojima je Unija tek djelomično potpisala trgovinske sporazume. Primjer toga mogu biti Sporazumi o ekonomskome partnerstvu s CARIFORUM-om (podskupina afričke, karipske i pacifičke skupine država) ili ESA-om (države istočne i južne Afrike)“ (Krivokuća i Cvečić, 2020:152).

Iako je Velika Britanija službeno napustila Europsku uniju 1. veljače 2020. godine, Unija je i dalje ekonomski snažna te nezanemariv „igrač“ na globalnoj sceni. Istražuje se u kojim djelatnostima leži najviše snage Unijine gospodarske poluge. U tu se svrhu rabe ekonomski pokazatelji relevantnih institucija i drugih sekundarnih izvora – primjerice, BDP *per capita*, pokazatelj izravnih stranih ulaganja (FDI), indeks konkurentnosti, i tako dalje. Europska unija ne propisuje industrijske politike za pojedine zemlje članice, zbog čega indikatori imaju različite vrijednosti u pojedinim zemljama. Prvi indikator koji se razmatra je sloboda poslovanja. Zaklada Heritage provela je 2021. godine istraživanje kojim je pokazano da su sve države članice Europske unije u kategoriji između „slobodna“ i „umjereno slobodna“. U globalnom kontekstu Sjedinjene Američke Države nalaze se na 20. mjestu, a Kina na 109. mjestu (Heritage, 2021). Što je zemlja niže na ljestvici, manje je sloboda, što zapravo upućuje na to da je Kina većinom neslobodna. Vlasnička prava odnose se na zaštitu vlasništva i intelektualnog vlasništva. Ako se smatra da je sudbena vlast nezavisna, indikator će imati veću vrijednost (bliže 100). Kod takvih zemalja ističe se vladavina prava, rijetki slučajevi korupcije, pravomoćne osude za one kojima se dokaže krivnja (Heritage, 2021).

U kontekstu slobode poslovanja sagledaju se i stope poreza na dohodak i stopa poreza na dobit. Kod slobode rada (radne snage) gleda se stručna sprema radnika, natalitet, mortalitet, prirodni prirast, migracije stanovništva, ali i drugi demografski izazovi (Heritage, 2021). U smislu trgovinskih sloboda zemlje EU imaju istu ocjenu jer su sve potpisnice trgovinskih sporazuma koji su na snazi (Heritage, 2021). **Tablicom 5.** dani su različiti indikatori i njihove vrijednosti za odabrane zemlje.

Tablica 5. Odabrani indikatori referentnih zemalja

Indikator	Vlasnička	Porezno	Sloboda	Sloboda rada
Država	prava	opterećenje	poslovanja	(radne snage)
Češka	76,2	79,1	68,8	77,1
Francuska	82,2	50,7	80,2	44,8
Hrvatska	68,4	79,0	56,2	43,6
Italija	75,7	58,1	68,1	50,5
Mađarska	65,6	83,6	59,9	64,8
Njemačka	78,8	60,4	82,4	53,0
Slovačka	71,5	78,4	55,6	52,2
Španjolska	76,4	61,7	66,3	57,9
Zemlja s najvećim indikatorom	Francuska	Mađarska	Njemačka	Češka
Zemlje s najmanjim indikatorima	Mađarska	Francuska	Slovačka	Hrvatska

Izvor: izrada autora prema Heritage, 2021

Od odabranih zemalja u Francuskoj su najveća vlasnička prava, ali i najveće porezno opterećenje zbog čega je na posljednjem mjestu. Zanimljivo je da Mađarska ima zrcalnu sliku – najmanje porezno opterećenje (što je svrstava na prvo mjesto), ali i najmanja vlasnička prava. Najveća sloboda poslovanja je u Njemačkoj, dok je najmanja u Slovačkoj. Sloboda radne snage najveća je u Češkoj, što je možda iznenađenje, a najmanja je u Hrvatskoj.

Budući da se Hrvatska našla na posljednjem mjestu u smislu slobode rada, potrebno je učiti od boljih. Češka ima najveći rezultat za taj parametar. Autoindustrija ima znatan utjecaj u češkom BDP-u, a poslovanje je olakšano uklanjanjem brojnih birokratskih barijera. Dodatno, vlada je povećala ulaganja i subvencioniranje u poljoprivredu (Heritage, 2021). Hrvatska danas ima Rimca i ogroman potencijal podržati poduzetnika te uložiti u autoindustriju.

Francuska je zanimljiva jer ima dva ekstrema – najbolji rezultat u smislu vlasničkih prava, i najlošiji u smislu poreznih opterećenja. Francusku ekonomiju predvode prerađivačka, turistička i

farmaceutska industrija (Heritage, 2021). Dugo očekivana obnova Imunološkog zavoda značajno bi pridonijela razvoju farmaceutske industrije, odnosno za to bi postojao potencijal. Vlasnička prava u Francuskoj su osigurana vlasnicima, kao i poštivanje ugovornih obveza. Zakoni štite intelektualno vlasništvo. Najveća stopa poreza na dohodak je 45%, dok je porez na dobit smanjen na 28% (Heritage, 2021).

Njemačko gospodarstvo temelji se na tehnologiji – to je autoindustrija, telekomunikacije, proizvodnja računalne i tehnološke opreme visoke kvalitete (Heritage, 2021). Iz ovoga je razvidna potreba praćenja digitalnih trendova, modernizacija. Iz ovog primjera, Hrvatska bi trebala naučiti da je važno brzo se prilagoditi i ići u korak s digitalnom transformacijom i zelenom tranzicijom.

Slovačka u kategoriji slobode poslovanja ima najmanji rezultat, što znači da postoje velike birokratske prepreke, velike porezne stope (primjerice, ona poreza na dobit je 21 %, a poreza na dohodak 25%), korupcija, sporo rješavanje sudskih sporova (Heritage, 2021). U Hrvatskoj postoje isti problemi, zbog čega zapravo nije daleko od Slovačke. Sve nabrojane stvari su ono što se treba unaprijediti i u Hrvatskoj, odnosno olakšati poduzetnicima ulaganje.

Mađarsku ekonomiju pokreće autoindustrija, zaslužna za kontinuirani niz godina neprekinutoga razvoja. Stopa poreza na dohodak iznosi 15%, dok je stopa poreza na dobit 9% (Heritage, 2021). Posebne vrste poreza plaćaju poduzeća u sektoru energetike, banke i financijske kompanije (Heritage, 2021).

U Hrvatskoj je tržište rada uglavnom stagnirajuće za visokoobrazovane, a uočava se nedostatak radnika (primjerice, konobara, kuhara, zidara, armirača, itd.). Nezaposleni uglavnom nisu upoznati s mjerama na koji način se mogu dodatno educirati i osposobiti kako bi bili konkurentniji na tržištu rada. U Hrvatskoj je vrlo loše mišljenje građana o korupciji i aferama koje se događaju uslijed raznih propusta. Najveća stopa poreza na dohodak smanjena je na 36%, dok porez na dobit iznosi 18% (Heritage, 2021). Potrebno je ubrzati provođenje određenih mjera za koje se smatra da bi imale određene pozitivne učinke za cjelokupno gospodarstvo te alocirati trošenje javnih sredstava. Hrvatska ima velik potencijal u narednom periodu, učeći i primjenjujući prokušane dobre prakse, ostvariti veliki iskorak te postati još konkurentnija. Napori koji se sada ulože po tim pitanjima imaju mogućnost donijeti značajna sredstva i privući više direktnih stranih investicija.

4.1.1. Analiza ekonomskih pokazatelja

Analiza ekonomskih pokazatelja bavi se relevantnim ekonomskim pokazateljima, tj. BDP-om po stanovniku, izravnim stranim ulaganjima, globalnim indeksom konkurentnosti. Prvi pokazatelj koji se razmatra je BDP *per capita*, tj. BDP po stanovniku. U **tablici 6.** prikazani su podaci za sljedeće zemlje: SAD, Australiju, Japan, Kinu, Čile, Hrvatsku, Rusiju, Indiju i Luksemburg. Podaci govore da je od 20 najbogatijih kompanija na svijetu njih čak 14 registrirano i osnovano u SAD-u, što je 70 %. Saudijska Arabija broji jednu kompaniju od navedenih top 20, Tajvan jednu, Južna Koreja jednu, Kina dvije, a Europska unija jednu. podataka o djelatnostima kompanija razvidno je da se u SAD-u radi o farmaceutskim kompanijama (primjerice Johnsons&Johnson), supermarketima (Walmart), a ponajprije o (tele)komunikacijama te digitalnim tehnologijama (Facebook, Microsoft) i bankarskom sektoru i financijskim uslugama (Visa, Mastercard). Europski predstavnik 20 najbogatijih je LVMH grupa koja okuplja ekskluzivne luksuzne brendove, kao što su Christian Dior, Louis Vuitton, Givenchy, Celine, Fenty, itd. LVMH grupa zapošljava preko 83 tisuće zaposlenih (Kabra, 2021), što se svakako odražava i na BDP po stanovniku.

Tablica 6. Prikaz BDP-a po stanovniku za odabrane zemlje

Rb.	Država	BDP po stanovniku [u tisućama EUR]						
		2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.
1.	SAD	47.266	48.823	49816,83	51610,45	54146,75	56049,41	54558,52
2.	Australija	53.671,76	48.730,46	49.971,13	54.027,97	57.354,96	47.272,11	44.485,91
3.	Kina	6.564,75	6.898,24	6.923,28	7.521,56	8.456,31	8732	9.025,04
4.	Japan	32720,74	29643	33280,90	32958,66	33622,28	34441,07	34.469,42
5.	Čile	13168,24	12183,77	12344,81	13462,59	14260,72	13231,72	11.876,38
6.	Hrvatska	10430	10770	11240	11750	12200	12700	11.720
7.	Rusija	12651,83	8359,08	7813,26	9622,25	10131,20	10319,95	9.089,44
8.	Luksemburg	82590	82820	84750	84020	84040	85030	82.250
9.	Indija	1412,68	1441,15	1555,08	1777,79	1792,38	1885,57	1.706,02
10.	EU prosjek (bez UK)	25420	25950	26410	27110	27620	28070	26.380
	EU prosjek (s UK)	26180	26700	27140	27800	28270	28690	n/a

Izvor: autor prema: Eurostat, 2022.

BDP po stanovniku značajno ovisi i o demografskoj slici neke zemlje, zbog čega je zanimljivo da su Hrvati nakon popisa stanovništva provedenog 2021. postali bogatiji (prethodni izračuni temeljili su se na broju koja je premašivala 4 milijuna stanovnika, dok je popisom pokazano kako je u Hrvatskoj 3.888.529 stanovnika, prema Državnom zavodu za statistiku). Upravo se

tako mogu tumačiti i rezultati koje su postigle Kina i Indija, dvije izrazito mnogoljudne zemlje – zbog velikog broja stanovnika ovih zemalja, opada vrijednost BDP-a po stanovniku. Ako se promatra samo krizna 2020. godina, ukupni rang je sljedeći: Luksemburg, SAD, Australija, Japan, EU, Čile, Hrvatska, Rusija, Kina i Indija. Luksemburg već dugi niz godina suvereno obitava u samom vrhu ove ljestvice. Europska unija ima manji BDP po stanovniku od SAD-a, Australije, Japana i Luksemburga. Ipak, treba imati na umu da brojne države članice još uvijek osjećaju posljedice tranzicije, a to se pogotovo odnosi na zemlje CEE regije, kamo pripada i Hrvatska. Hrvatska ima veći BDP po stanovniku od Rusije, Kine i Indije, ali daleko manji od prosjeka Europske unije, iz čega je vidljivo da je potrebno investitorima omogućiti povoljniju investicijsku klimu, kao i prilike.

Zemlje Centralne i Istočne Europe svjedočile su i bile poprište brojni povijesnih, društvenih i kulturalnih zbivanja što se odrazilo i na njihovo gospodarstvo. U prošlosti se i ekonomski rast ostvarivao na drugačije načine. Danas samo Austrija i Njemačka od CEE zemalja imaju prosjek veći od EU prosjeka, što je znakovito, no, i druge zemlje pronalaze „svoje mjesto pod suncem“ razvitka. Ipak, nakon Velike recesije, CEE zemlje nestale su s „radara“ razvojnih ekonomista iz sljedećih razloga: razvojne priče postale su heterogene, konsolidacija neliberalnih demokracija, unutarnje slabosti država i neriješeni socijalni problemi kao što su inkluzivnost i siromaštvo, te promjena prevladavajućih ideja na Zapadu. Ovisno o brzini konvergencije mjerenoj promjenom BDP-a po stanovniku prema paritetu kupovne moći od 2009. do 2020. godine, u postotnim bodovima u odnosu na prosjek EU, zemlje se mogu podijeliti na „pobjednike“, „umjerene“ i „gubitnike“. Hrvatska se prema tom kriteriju svrstava u „gubitnike“. Razvojni rezultat se tada pripisivao reformama (i njihovoj primjeni), pristupanjem Europskoj uniji i prilikama koje ona nudi, modernizaciji institucija javnog sektora, poglavito pravosuđa i javne administracije. Poticalo se privatno poduzetništvo i reforme tržišnog gospodarstva. Ono što se ne smije zanemariti su i (vanjsko)trgovinski partneri – kada je Italija počela slabjeti i zaostajati u razvoju, to se odrazilo i na Hrvatsku, a zemlje koje su se oslanjale na poslovanje s Njemačkom su mogle ostvariti brži rast kroz industrijalizaciju.

Iako se prema geografskoj klasifikaciji pribaltičke zemlje – Estonija, Latvija, Litva – nalaze u Sjevernoj Europi, zbog svoje povijesti te društvo – političkih okolnosti, neki ih stručnjaci svrstavaju u Istočnu Europu, stoga su podaci BDP-a po stanovniku i za ove zemlje prikazani u **tablici 7.**

Tablica 7. Prikaz BDP-a po stanovniku za odabrane zemlje

Rb.	Država	BDP po stanovniku [EUR]				
		2000.	2004.	2009.	2015.	2020.
1.	Austrija	31710	33200	34830	36140	35390
2.	Bugarska	2990	3870	4970	5700	6380
3.	Češka	11230	12840	14690	16290	17340
4.	Njemačka	28910	29470	30580	34130	34310
5.	Poljska	6450	7260	9070	10890	12700
6.	Slovačka	7780	9360	11890	14300	15180
7.	Rumunjska	n/a	4860	6410	7290	8810
8.	Hrvatska	8270	9870	10720	10770	11720
9.	Mađarska	7910	9530	9850	11220	12680
10.	Slovenija	13980	15990	17570	17990	19720
11.	Estonija	7540	10050	10770	13230	15010
12.	Latvija	5250	7340	8770	10750	12150
13.	Litva	5230	7270	8720	11620	14030
	EU prosjek (s UK)	23000	24430	25030	26700	n/a
	EU prosjek (bez UK)	22460	23710	24410	25950	26380
					Veći prosjek od EU:	2 zemlje
					Manji prosjek od EU:	11 zemalja

Izvor: autor prema: Eurostat, 2022.

U **tablici 7.** dan je prikaz CEE zemalja i njihov BDP po stanovniku. Uz to, razmotren je i prosjek EU (sa i bez Ujedinjenog Kraljevstva) te je napravljena usporedba. Kontinuirano veći BDP po stanovniku imaju samo Njemačka i Austrija, a sve ostale zemlje imaju manji BDP po stanovniku. Niti jedna od preostalih 11 zemalja ne ostvaruje 80% prosječnog EU BDP-a po stanovniku, s tim da su tome najbliže Slovenija i Češka.

Izravna strana ulaganja (engl. Foreign Direct Investment, FDI) označuju ukupan izravan priljev novca od stranih investitora koji ulažu u određenu zemlju. Budući da su članice Europske unije, ujedno i potpisnice trgovinskih sporazuma, oni se primjenjuju na sve članice, ako drugačije nije navedeno ili postoje specifična izuzeća. Europska unija – kao unija brojnih članica – stranom investitoru može ponuditi da ulaže u doista bilo kojem sektoru. Ipak, postojeća regulativa podosta je stroga po pitanju „zelenih“ tema i očuvanja okoliša – nastoji se maksimalno smanjiti otisak CO₂ te optimizirati procese proizvodnje, o čemu svjedoči i Europski zeleni plan te zelena

tranzicija (Europska komisija, 2022). Dugotrajni procesi ishođenja dozvola i bezbrojne birokratske procedure također su teret za investitore, stoga takve zemlje izbjegavaju o čemu svjedoče i podaci za Hrvatsku koja je privukla manje od 2 milijarde američkih dolara izravnih stranih ulaganja u 2020. godini (**tablica 8.**).

Tablica 8. Izravna strana ulaganja u odabrane zemlje

Redni broj	Država	FDI (2020.; u mlrd USD)
1.	SAD	4,63 trilijuna
2.	Australija	1 trilijun
3.	Kina	37,99
4.	Japan	637,72
5.	Čile	16,5
6.	Hrvatska	<2
7.	Rusija	11,70
8.	Luksemburg	<2
9.	Indija	2,31
10.	EU	58,37

Izvor: vlastita izrada prema UNCTAD, 2022

Europska unija je, poslije SAD-a, Australije i Japan, iznimno pogodno mjesto za investiranje, kako se u konačnici ispostavlja. Iznos izravnih stranih ulaganja svjedoči o otvorenosti zemalja članica i njihovoj atraktivnosti na globalnoj razini. Mjera konkurentnosti na globalnoj razini, odnosno svih država na svijetu, globalni je indeks konkurentnosti. On je zapravo indikator vjerojatnosti kako je neka država u stanju ostvariti održiv ekonomski razvitak i rast, a njegova osnova dvanaest je stupova konkurentnosti: institucije, veličina tržišta, infrastruktura, inovacije, makroekonomska slika zemlje, tehnološka spremnost, efikasnost tržišta rada, zdravstvo i obrazovanje, razvoj financijskog tržišta, efikasnost tržišta roba, poslovna razvijenost, visoko obrazovanje i profesionalno usavršavanje (World Economic Forum, 2021). Globalni indeks konkurentnosti dan je u **tablici 9.** za odabrane zemlje.

Tablica 9. Globalni indeks konkurentnosti za odabrane zemlje

Redni broj	Država	Indeks konkurentnosti
1.	SAD	88,14
2.	Australija	78,75
3.	Kina	73,90
4.	Japan	84,97
5.	Čile	70,50
6.	Hrvatska	61,94
7.	Rusija	66,74
8.	Luksemburg	77,03
9.	Indija	61,36
10.	EU	Oko 75

Izvor: vlastita izrada prema UNCTAD, 2022

Iz tablice je vidljivo kako je prosjek EU bolji od kineskog, čileanskog, ruskog, hrvatskog i indijskog, a vrlo je blizu onom austalskom i luksemburškom. EU zajedničkim snagama, odnosno suradnjom zemalja članica može pridonijeti napretku i onih zemalja članica koje nemaju jako razvijeno gospodarstvo te se bore s drugim ukorijenjenim problemima, primjerice korupcijom i radom pravosuđa. U pogledu svakog od dvanaest stupova konkurentnosti postoji prostor za poraditi – razvijenije članice, za ukupnu dobrobit, trebaju pomoći manje razvijenijim zemljama članicama. Iako nije realno razmatrati možebitno dostignuće iste razine razvoja, dugotrajan i kontinuiran napredak podigao bi kvalitetu života u slabije razvijenim članicama, a time i zadovoljstvo stanovnika, što nije zanemariva činjenica.

4.1.2. Sektorska analiza

Ovisno o geopolitičkom položaju, društvenim, ekonomskim i povijesnim aspektima, svaka država članica Europske unije doprinosi različitim sektorima i razvoju te (NUTS) regije. Primjerice, već je spomenuta grupa LVMH sa sjedištem u Francuskoj koja zapošljava preko 83 tisuće ljudi. Tu se zapravo radi o luksuznim dobrima. Valja naglasiti kako razvijene europske zemlje imaju detaljno razrađene standarde kvalitete (odnose se i na proizvodnju i proizvode) kojih se pridržavaju, zbog čega su dobra (koja se mahom izvoze u ovom slučaju) iznimno cijenjena. Visoka moda karakteristična je i za Italiju, ali Italiju se rado posjećuje i u turističke

svrhe. Južna Europa i zemlje mediterana oduvijek se privlačile brojne turiste, stoga je turizam kao grana jako razvijen u Španjolskoj, Francuskoj, Grčkoj, Italiji. Hrvatska i dalje ne ubire koliko bi mogla od te djelatnosti – pritom treba naglasiti kako je udio od turističke djelatnosti u razvijenim zemljama otprilike 5%, a druge djelatnosti znatnije doprinose. U područjima bogatim prirodnim sirovinama, primjerice rudama (područje Ruhr-Rhein, npr.), razvijena je njihova prerada – nastaju materijali, proizvodi, ostale prerađevine. Prerađivački sektor jedan je od tri najrazvijenija sektora u EU, uz uslužni sektor i poljoprivredu (Lisbdnet, 2021). Danas je zapravo sve više malih digitalnih kompanija koje se uspješno probijaju na širem tržištu nudeći različite aplikacije i programe korisne za svakidašnji život. Srednja i mala poduzeća nezanemariv su dio gospodarske snage na razini cijele Europske unije.

Iako je Europska unija zajednica država članica, postoje značajne razlike u veličini prihoda pojedinih zemalja članica, njihovoj atraktivnosti za strane ulagače, kao i globalnoj konkurentnosti. Nastupajući na globalnom tržištu kao jedna cjelina, EU olakšava poslovanje manjim i slabije razvijenim državama članicama. Potencijalna otvorena pitanja koja mogu determinirati budući razvoj su razlozi ostanka u takvoj zajednici, kako za ekonomski jače članice, tako i za one slabije razvijene. Primjer je i izlazak Velike Britanije iz Unije. Nadalje, zajedničko odlučivanje o ključnim političkim pitanjima (odnos s Rusijom, npr.), ima utjecaj na sve članice, ali i na njihovo gospodarstvo te može biti veće ili manje krize vezane za energente i sl. Europska se unija konsolidirala na svjetskom tržištu, tj. nezaobilazan je dio gospodarske moći. Boljom alokacijom resursa unutar Unije i malo manje razvijene zemlje članice imat će benefite.

4.2. Zemlje sjevera Europe – čemu težiti

Ekonomskim profilom sagleda se BDP po stanovniku, izravna strana ulaganja (eng. *Foreign Direct Investment*), izvoz po stanovniku i najznačajnije izvozne grane. Što se tiče BDP-a po stanovniku, Švedska ima 51.925,71 \$ po stanovniku, a Danska 60.908,84 \$ po stanovniku, stoga je Danska ovdje bolja. FDI (eng. *Foreign Direct Investment*) odnosno strana izravna ulaganja, predstavljaju sve vrste stranih ulaganja pravnih i fizičkih osoba u gospodarske djelatnosti neke zemlje. U kriznoj 2020. godini Švedska je uspjela ostvariti više od 7 puta izravnih stranih ulaganja u odnosu na Dansku (UNCTAD, 2021), zbog čega se nametnula kao pouzdana zemlja za strane ulagače, čak i u neizvjesnim vremenima (**tablica 10.**).

Tablica 10. Usporedba Švedske i Danske prema navedenim pokazateljima

Parametar	Švedska	Danska
BDP per capita (2020. godina)	51.925,71 \$	60.908,84 \$
FDI na svjetskoj razini (u milijardama, 2020. godina)	26,0 \$	3,6 \$

Izvor: vlastita izrada prema UNCTAD, 2022

Nadalje, razmatraju se podaci o izvozu. Švedski izvoz po stanovniku je ipak nešto manji (15.300,00 USD u odnosu na danskih 18.000,00 USD). Danska je i nešto bolja prema ukupnom rangu (16. mjesto u usporedbi sa 21. švedskim) (**tablica 11.**).

Tablica 11. Podaci o izvozu

Podaci o izvozu	Švedska	Danska
Izvoz po stanovniku [USD]	15.300,00	18.000,00
Rang na svjetskoj razini	21.	16.
Najznačajnije izvozne grane	<ul style="list-style-type: none"> - oprema i strojevi, uključujući računala (15,7 % ukupnog izvoza) - strojevi i oprema za prijevoz (13,7 % ukupnog izvoza) - električni uređaji i oprema (9,9 % ukupnog izvoza) - farmaceutska industrija (7,5% ukupnog izvoza) - papir i proizvodi od papira (5,4 % ukupnog izvoza) - rudarstvo i metalurgija (željezna ruda, nafta, čelik i bakar) (4,9 % ukupnog izvoza) 	<ul style="list-style-type: none"> - farmaceutska industrija (17,7% ukupnog izvoza) - oprema i strojevi, uključujući računala (13,3 % ukupnog izvoza) - električni uređaji i oprema (8 % ukupnog izvoza) - medicinska, optička i druga pomagala (3,8 % ukupnog izvoza) - mesna industrija (3,8 % ukupnog izvoza) - prerada ribe (3,3 % ukupnog izvoza)

Izvor: vlastita izrada prema World Exports, 2021

Već se prilikom sagledanja najznačajnijih izvoznih grana uočavaju glavni nositelji gospodarstava Švedske i Danske – velike, multinacionalne kompanije kao što su IKEA, Volvo, H&M, Lego, i slično. Tri se industrije nalaze u prvih pet i kod Švedske, i kod Danske – proizvodnja opreme i strojeva, uključujući računala, zauzima prvo mjesto u Švedskoj, a drugo u Danskoj (World Exports, 2021). Na trećem je mjestu u objema razmatranim državama proizvodnja električnih uređaja i opreme. Farmaceutska industrija zauzima visoko prvo mjesto u danskom izvozu i četvrto u švedskom. Farmaceutska industrija u Danskoj bilježi kontinuirani rast već 4. godinu za redom. Danci su se orijentirali i na proizvodnju medicinskih, optičkih i drugih pomagala te preradu ribe i mesnu industriju. Šveđani su prednost dali rudarstvu i metalurgiji te proizvodima od papira i papiru. Značajan izvoz bilježe i u pogledu strojeva i opreme za prijevoz (World Exports, 2021).

Prehrambena industrija nalazi se u prvih deset u obje zemlje. Zanimljiva je jer se otpad (npr. riblja koža) koristi u tekstilnoj industriji (pokrov torbica, detalji cipela, remenja). Na taj način se otpad jedne industrije koristi kao sirovina u drugoj industriji. Švedska sve više teži primjeni principa cirkularne ekonomije (Heshmati i Rashidghalam, 2021). Drvna industrija povezana je s izradom namještaja, stoga ne čudi što je i jedan od svjetski poznatih proizvođača namještaja upravo iz Švedske. Švedska ima 165 pilana koje godišnje proizvode oko 20.000,00 m³ drvne građe, a ukupna godišnja proizvodnja drvne građe iznosi 18 milijuna m³ (Ab timber, 2021). Duž Švedske proteže se žila željezne rude. Željezna se ruda izvozi, najviše u Norvešku, ali ona je i osnovna sirovina za konstrukcijske materijale – čelik. Čelik se iz Švedske izvozi u 140 zemalja svijeta i čini 3,4 % ukupnog švedskog izvoza (Karakaya i sur., 2018). Uz željezo i čelik, Švedska je uspješan izvoznik rafinirane nafte i njezinih prerađevina (Karakaya i sur., 2018). Što se tiče bakra, Švedska se nalazi na 5. mjestu u Europi u odnosu na ostale proizvođače bakra (Statista, 2020).

IT sektor je u posljednjim desetljećima doživio ekspanzivan rast. Tako je bilo i u Danskoj i Švedskoj. U Danskoj se vrijednost ovog sektora procjenjuje na 35 milijardi američkih dolara, s dominantnim fokusom na razvoj softvera i usluga (Trade, 2021). IT sektor uvelike doprinosi švedskom gospodarstvu, čineći 42% rasta proizvodnje (2005. – 2013.) (Computer weekly, 2018). U 2017. godini švedski izvoz usluga IT sektora premašio je 12,5 milijardi eura, a IT i telekomunikacijska industrija ostvarila je oko 81 milijardu eura prometa (Computer weekly, 2018). Sve to ukazuje kako obje zemlje imaju značajan potencijal umnogostručiti inicijalna ulaganja.

4.3. Digitalna transformacija

Europska komisija je u ožujku prošle godine predstavila sustavni plan za digitalnu transformaciju na razini Europske unije i nazvala ga *Digitalni kompas za 2030: europski pristup za digitalno desetljeće* (Europska komisija, 2021). Fokus uspostavljenih ciljeva je (Europska komisija, 2021):

- Stanovništvo s digitalnim vještinama i visokokvalificirani stručnjaci.
- Sigurna i učinkovita održiva digitalna infrastruktura.
- Digitalna transformacija poduzeća.
- Digitalizacija javnih usluga.

U kontekstu digitalne transformacije koja se tiče poduzeća, do 2030. godine, Europska komisija uspostavila je tri dimenzije kojima će se pratiti napredak u ostvarenju digitalne transformacije: primjena tehnologija, korisnici i inovativna poduzeća.

Za digitalnu transformaciju najznačajniji metrijski indeks je indeks digitalnog intenziteta (engl. *Digital Intensity Index*, DII). To je mikroindeks kojim se mjeri dostupnost 12 različitih digitalnih tehnologija na razini poduzeća (Europska komisija, 2022):

- pristup internetu za najmanje 50% zaposlenih za korištenje u poslovne svrhe,
- zapošljavanje stručnjaka iz IKT (informacijsko – komunikacijska – tehnološka) područja,
- osiguravanje brze širokopojasne veze (najmanje 30 Mb/s),
- osiguravanje mobilnih uređaja s pristupom internetu za najmanje 20% zaposlenih,
- uspostava internetske stranice,
- uspostava internetske stranice s naprednim funkcionalnostima,
- korištenje 3D printera,
- napredne usluge računarstva u oblaku,
- primjena e-računa u poslovanju uz automatsku obradu,
- primjena industrijskih ili uslužnih robota,
- promet e-trgovine koji čini više od 1% ukupnog prometa,
- provođenje interne analize velikih podataka (engl. *Big data*).

Vrijednost indeksa zbog toga se kreće od 0 do 12 (**tablica 12.**).

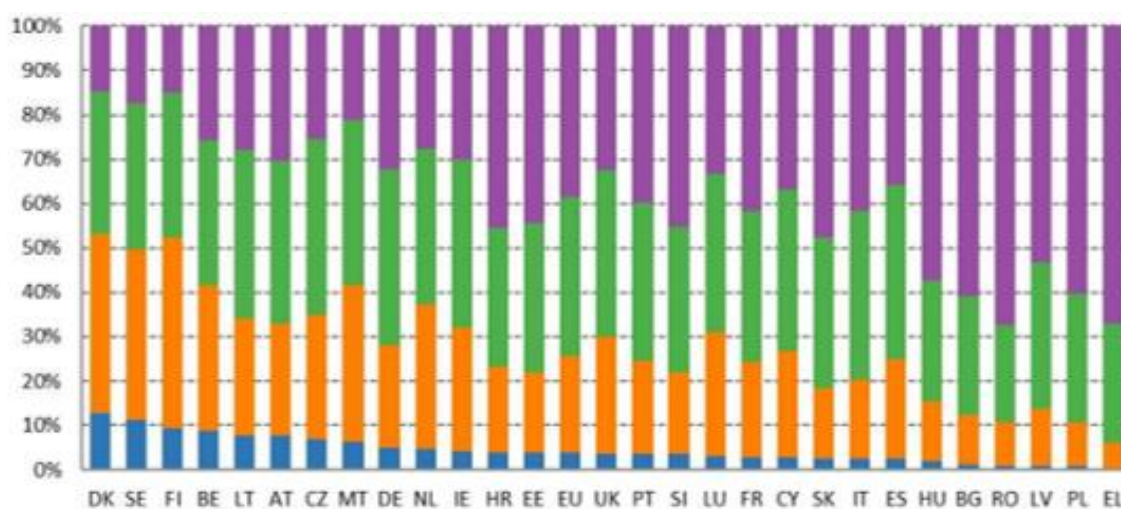
Tablica 12. Prikaz kriterija za ocjenu DII – a

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Vrlo nizak	Vrlo nizak	Vrlo nizak	Nizak	Nizak	Nizak	Visok	Visok	Visok	Vrlo visok	Vrlo visok	Vrlo visok

Izvor: Europska komisija, 2022

Prethodno nabrojanih 12 parametara nije konstanta, tj. svake se godine prati njihova vrijednost kako bi se ustanovilo jesu li i dalje relevantni ili ne. Popis se svake godine validira i usklađuje s prioritetima politika. **Slika 1.** prikazuje stanje u Europskoj uniji.

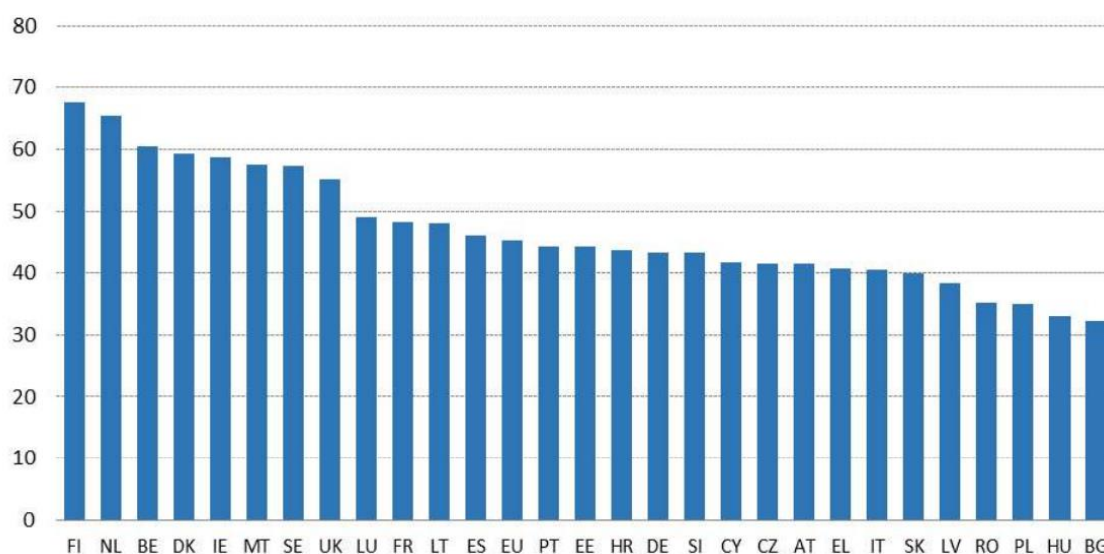
Slika 1. Indeks digitalnog intenziteta u zemljama EU

Izvor: <https://acelerapyme.es/sites/acelerapyme/files/2021-07/DII.pdf>, 25. 5. 2022.

Iz slike 1. razvidno je kako su u samom vrhu Danska i Švedska, a Hrvatska je oko sredine. Irska, Češka, Danska, Belgija i Švedska su prvih pet zemalja u e-trgovini, s rezultatima iznad 60 bodova. Irska prednjači u sva tri pokazatelja u okviru e-trgovine (tj. mala i srednja poduzeća koja prodaju online, promet e-trgovine i prekogranična prodaja u online okruženju). Najlošije su Bugarska, Grčka, Luksemburg i Rumunjska s ocjenom ispod 25 bodova (**slika 2.**).

Slika 2. Integracija digitalnih tehnologija, indeks digitalizacije poslovanja

Izvor: Europska komisija, 2020

Hrvatska se smjestila „u zlatnoj sredini“ s ocjenom oko 45 bodova. Gotovo polovica srednjih (47%) i malih (46%) poduzeća pokazala je nisku razinu digitalnog intenziteta (Eurostat, 2020).

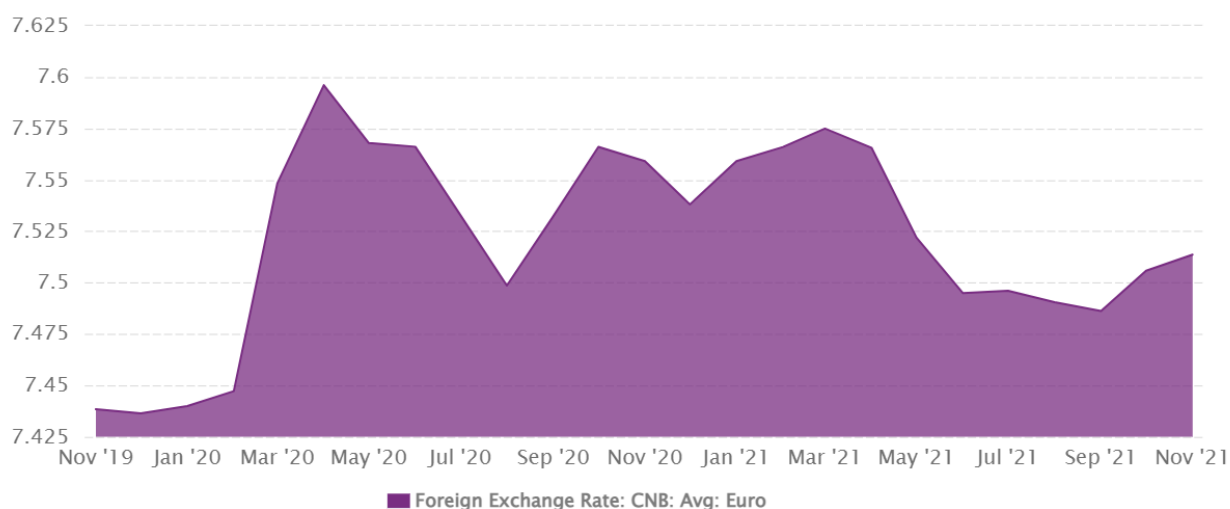
4.4. Nove tehnologije kao nositelji reindustrijalizacije

Globalni ekonomski procesi, iako pretpostavka razvitku regija, doprinijeli su neravnomjernosti razvoja. „Prirodne, demografske, institucionalne, razvojne i druge prostorne raznolikosti uvjetuju formiranje gospodarske strukture i dinamike gospodarskog rasta“ (Bogunović i Vukoja, 2008:163). Dosadašnja praksa pokazala je kako je ujednačen gospodarski rast u regijama (primjerice, ako se regija razmatra geografski, zemlje Južne Europe) dugotrajan proces. Odabir onoga u što će se ulagati, definirat će i stvaran multiplikativni efekt investicije. Ova pretpostavka važna je i za Hrvatsku i njezin sve razvijeniji informacijsko – telekomunikacijski i računalni sektor, kao i posljedični ubrzani tehnološki napredak i preskakanje razvojnih faza. Cijeli svijet je i dalje pritisnut krizom uzrokovanom koronavirusom, no, ekonomski analitičari pronalaze razloge (utemeljenom) optimizmu. Radi se o dostupnosti EU fondova, niskim kamatnim stopama, ulasku u eurozonu, tj. prelazak na valutu euro, ekspanziji u građevinskom sektoru, promjeni strukture gospodarstva koje se sve više orijentira na izvoz te izdašnim izvorima domaće štednje (Brkljača, 2021). Sve nabrojano doprinosi budućim pozitivnim očekivanjima za hrvatsko

gospodarstvo u narednim godinama, što bi u konačnici rezultiralo boljom kvalitetom života i većim zadovoljstvom građana u Hrvatskoj. U tom smislu zapravo valja razmotriti pojmove ekonomske konvergencije i kriterija konvergencije. „Pod pojmom ekonomska konvergencija podrazumijeva se proces približavanja vrijednosti ekonomskih varijabli među zemljama i to tako da slabije razvijene zemlje bržim razvitkom sustignu razvijenije“ (Bilas, 2005:221). Kriteriji konvergencije, kako ih navodi Kesner-Škreb (2006) su: stabilnost cijena, državne financije, tečaj, dugoročne kamatne stope. Kriteriji konvergencije nazivaju se još kriterijima iz Maastrichta, a njih moraju zadovoljiti one članice Europske unije koje ulaze u treću fazu Ekonomske i monetarne unije (engl. *Economic and Monetary Union*, EMU), odnosno uvode euro kao valutu (Kesner-Škreb, 2006). Stabilnost cijena vezana je za stopu inflacije i zbog toga je važan kriterij. Praktično je definirano kako „...stopa inflacije određene zemlje članice ne smije biti veća od 1,5 postotnih poena prosječne stope inflacije za tri zemlje EU s najnižom inflacijom u godini koja prethodi preispitivanju stanja u zemlji članici kandidatkinji za EMU“ (Kesner-Škreb, 2006:407). Nadalje, razmatraju se državne financije, razredba prema dvama kriterijima: deficitu proračuna opće države i državnom dugu. Kesner – Škreb (2006:407) navodi kako „...udio bruto duga opće države u BDP-u ne smije prijeći 60% na kraju prethodne financijske godine.“, stoga će način ispunjavanja ovog kriterija biti zanimljivo popratiti, budući da se kod Brkljače (2021) navode preliminarne procjene kako je javni dug dosegao 89% BDP-a.

Kada se razmatra tečaj kao kriterij konvergencije, može se ustanoviti kako su fluktuacije u posljednje dvije godine u dozvoljenim granicama u odnosu na euro i druge valute u eurozoni, stoga nema prepreka oko ispunjavanja ovog kriterija. Na **slici 3.** i grafički su prikazane fluktuacije tečaja u odnosu na euro za razdoblje od studenog 2019. godine do studenog 2021. godine. Vidljivo je da nema značajnijih oscilacija – tj. 1 euro ne pada ispod 7,43 kune i nije viši od 7,60 kuna.

Slika 3. Fluktuacija tečaja eura za razdoblje od studenog 2019. do studenog 2021.

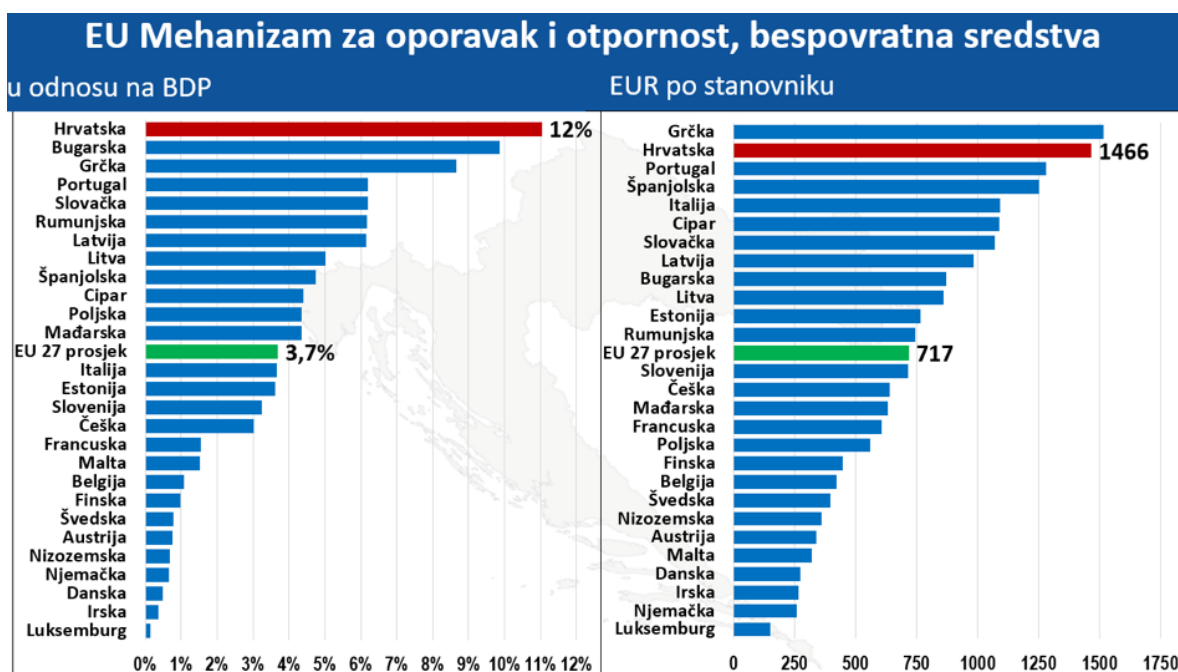
Izvor: Eurostat, 2022.

Dugoročne kamatne stope definiraju postojanost konvergencije na način da se u obzir uzimaju nominalne dugoročne kamatne stope u godini prije početke ispitivanja stanja u zemlji članici EU koja želi biti dio i EMU. To znači da „Nominalna dugoročna kamatna stopa (na državne obveznice ili slične vrijednosnice) u praksi ne smije za više od dva postotna poena prijeći odgovarajuću kamatnu stopu u (najviše) tri zemlje članice s najnižom inflacijom (riječ je o istim zemljama koje su navedene i u kriteriju o stabilnosti cijena)“ (Kesner-Škreb, 2006:408). U nastavku će se razmotriti različite komponente koje će utjecati na približavanje vrijednosti ekonomskih varijabli Hrvatske onima razvijenijih zemalja.

Treba reći kako su sadašnji pokazatelji ekonomskog stanja u Hrvatskoj dosta demotivirajući, primjerice: potrošnja je pala 11. mjesec zaredom, a BDP je 2020. godine pao za 8,4% prema procjeni Državnog zavoda za statistiku (Brkljača, 2021). Zbog krize uzrokovane pandemijom koronavirusa, i dalje se dio djelatnosti odvija smanjenim kapacitetima (primjerice, manje stolova u ugostiteljskim objektima zbog mjere razmaka od 2 metra). Srećom, kratkoročni pokazatelji ukazuju na to da ima nade za optimizam – promet u trgovini na malo je povećan u odnosu na 2020. godinu, a industrijska proizvodnja i građevinarstvo također bilježe blagi rast. Kao glavne silnice koje će hrvatsko gospodarstvo pogurnuti u fazu blagog, ali kontinuiranog rasta, Brkljača (2021) vidi EU fondove, niske kamatne stope i ulazak u eurozonu, povećanje izvoza, građevinski *boom*. U kontekstu EU fondova, radi se o prethodnom višegodišnjem financijskom okviru (2014. – 2020.), aktualnom (2021. – 2027.) te o instrumentu „EU iduća generacija“ (engl. Next

Generation EU). Budući da u smislu korištenja EU fondova postoji pravilo $n+3$, gdje je n početna godina projekta, to znači priljev sredstava namijenjenih za projekte kojima je početak bio, primjerice, u 2020. godini, do 2023. godine. To je ukupno 5,3 milijarde eura (Brkljača, 2021). Novi višegodišnji financijski okvir i instrument „EU iduća generacija“ donose još 24,5 milijardi eura, što je sve zajedno 29,8 milijardi eura. Treba ipak naglasiti da je tih tridesetak milijardi eura moguće povući, odnosno toliko je na raspolaganju, a dug je put od ugovaranja do konačne isplate. Zbog toga kritički treba sagledati prethodni period. U prethodnom periodu 2014. – 2020. Hrvatska je povukla ukupno 12,8 milijardi eura (Europska komisija, 2022). To upućuje na naše dosadašnje kapacitete, organizaciju i provedbu, stoga je „dobra škola“ za naredni period. Dodatno, treba istaknuti i kako iz instrumenta „EU iduća generacija“ Hrvatska na raspolaganju ima „...dvije skupine sredstava: 6,3 milijardi eura bespovratnih sredstava (projekti se financiraju u 100%-tnom iznosu tj. nema nacionalne komponente kao kod financiranja iz višegodišnjeg financijskog okvira) plus 3,6 milijardi eura povoljnih zajmova na jako dugi rok“ (Brkljača, 2021). Niti jedna druga država članica EU neće dobiti ovoliko sredstava iz spomenutog mehanizma u odnosu na vlastiti BDP (slika 4.).

Slika 4. Bespovratna sredstva Hrvatskoj na raspolaganju iz EU mehanizma za oporavak i otpornost

Izvor: autor preuzeo gotovo rješenje iz: Brkljača, 2021, prema Vlada RH

Ipak, ono što treba imati na umu jest da je već 2022. godina, stoga je već prošla jedna godina za povlačenje novca u novom višegodišnjem financijskom okviru, a bliži se i rok za prijavu

projekata za sanaciju Fondu solidarnosti EU, koji istječe za nešto manje od šest mjeseci (Kovačević i Ivković Šimičić, 2021). Zbog svega prethodno navedenoga, Hrvatska bi trebala požuriti s projektnim prijedlozima prema Europskoj uniji.

Polako, ali sigurno, Hrvatska napreduje prema eurozoni. Već dulji niz godina, Hrvatska narodna banka (HNB) rabi ekspanzivnu monetarnu politiku čije su glavne odrednice pad eskontne stope i stope obvezne rezerve, povećanje novčane mase te ekspanzivne operacije, kao što je kupovina obveznica (Borožan, 2012). Stopa obvezne rezerve koju HNB propisuje domaćim poslovnim bankama veća je od one u eurozoni, što ostavlja prostor za amortizaciju uslijed nepredviđenih okolnosti globalnog rasta kamata (Brkljača, 2021). Na **slici 5.** vidljivi su učinci makroekonomskih instrumenata na realni rast BDP-a, s tim da preliminarni podaci za 2020. godinu ukazuju na pad BDP-a, dok su ostale projekcije pozitivne.

Slika 5. Projekcija realnog rasta BDP-a

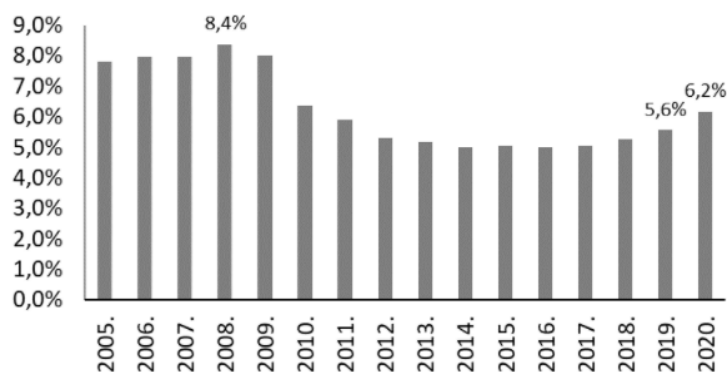
	2020.	Projekcija 2021.	Projekcija 2022.	Projekcija 2023.	Projekcija 2024.
BDP, realni rast (%)	-8,0	5,2	6,6	4,1	3,4
Osobna potrošnja	-6,2	5,1	4,0	3,7	3,6
Državna potrošnja	3,4	2,7	2,2	2,2	2,3
Bruto investicije u fiksni kapital	-2,9	9,9	18,0	8,5	4,5
Izvoz roba i usluga	-25,0	12,5	15,8	6,1	3,9
Izvoz roba	-0,8	4,3	4,9	4,0	3,6
Izvoz usluga	-45,2	24,3	29,0	8,1	4,2
Uvoz roba i usluga	-13,8	12,3	14,7	6,7	4,2
Uvoz roba	-10,1	11,2	14,0	6,6	4,3
Uvoz usluga	-31,2	19,0	18,8	7,2	3,9
Doprinosi rastu BDP-a (postotni bodovi)					
Domaća potražnja	-3,5	5,8	7,0	4,8	3,8
Promjena zaliha	1,3	0,1	0,2	0,1	0,0
Neto inozemna potražnja	-5,8	-0,8	-0,7	-0,8	-0,5
Doprinosi rastu BDP-a (postotni bodovi)					
Osobna potrošnja	-3,6	3,0	2,4	2,2	2,1
Državna potrošnja	0,7	0,6	0,5	0,5	0,5
Bruto investicije u fiksni kapital	-0,6	2,2	4,2	2,2	1,2
Izvoz roba i usluga	-13,0	5,2	7,0	2,9	1,9
Uvoz roba i usluga	7,2	-6,0	-7,7	-3,7	-2,4

Izvor: Državi zavod za statistiku, Ministarstvo financija

Očekuje se i kako će Hrvatska postati članicom eurozone u narednom razdoblju, odnosno uvesti će se euro kao valuta, što će biti zanimljivije stranim investitorima.

Hrvatska se prije značajno zaduživala i taj kapital pogonio je ekonomski razvoj, što nije održivo. Srećom, za tim više nema potrebe. Prije koronakrize ostvaren je suficit („višak“) na računu platne bilance, što omogućuje istovremen gospodarski rast i rješavanje aktualnih pitanja (likvidnost, isplata potraživanja) (Brkljača, 2021). Dodatno, prethodna kriza učinila je svoje i građani su povećali osobne štednje, tako da banke nemaju potrebu tražiti od inozemnih matrica gotovinu. Dapače, može se govoriti o „višku“ štednje (Brkljača, 2021, prema podacima HNB-a). Povećana štednja u kombinaciji sa instrumentima ekspanzivne monetarne politike iznimno pogoduju građevinarstvu kao djelatnosti. Naime, štediše se, zbog niskih kamatnih stopa, odlučuju ulagati u nekretnine, stoga se u građevinarstvu javlja *boom* investicijskih projekata. U ovom se sektoru može očekivati dugotrajan i velik rast. Tome će pridonijeti i brojni EU fondovi, novac za obnovu potresom pogođenih područja, javne investicije (npr. rekonstrukcije cesta, proširenja za biciklističke staze, izgradnje poduzetničkih inkubatora i tehnoloških parkova), privatne investicije (hoteli, kuće za odmor, itd.). Prosperitetu u sektoru građevinarstva vjetar u leđa daju i statistički pokazatelji, kao što je razvidno iz **slike 6**.

Slika 6. Udio građevinarstva u BDP-u

Izvor: autor preuzeo gotov grafički prikaz iz: Brkljača 2021, prema DZS

Na slici 4. prikazan je udio građevinarstva u ukupnom BDP-u kroz godine, prema podacima Državnog zavoda za statistiku – vidljivo je kako se radi o uzlaznom trendu. Nove tehnologije značajni su nositelji reindustrijalizacije, ali već postojeće industrije imaju potencijal u narednom periodu značajno pridonijeti cjelokupnoj reindustrijalizaciji.

5. RASPRAVA

Hrvatska ima mogućnost znatno napredovati u narednom periodu te ostvariti zapažen ekonomski rast. U tom smislu vidljiv je primjer značajnog ulaganja stranih investicija kada se poduzeće okrene ulaganju u nove tehnologije te stvaranju dodane vrijednosti kroz inovacije. Velika kočnica domaćim poduzetnicima je i složena birokracija te težak dolazak do željenih financijskih resursa. Hrvatska ovdje puno može naučiti od nordijskih zemalja gdje su pojedine procedure i do tri puta pojednostavljenije. Promatranjem rezultata zapaženo je kako se standard građana u Republici Hrvatskoj ipak podiže. U vidu toga, postoje tendencije da se promjene uvedu (primjerice, digitalizacija javne uprave). U medijima se sve više daje prostor gradovima i općinama koje ostvaruju pozitivne poslovne rezultate i mogu služiti kao primjer dobre prakse drugima. Ovo znači doprinos i regionalnom razvoju te lokalnim sredinama. Veću pozornost potrebno je posvetiti mjerama za mala i srednja poduzeća, startup-e i slično. Nadalje, mladi koji su politički aktivni žele uvesti reforme, a sve ih više ima i tu mogućnost. Važno je ulaganje u ljudske potencijale te usvajanje praksi uspješnog upravljanja ljudskim resursima. Zbog svega navedenoga, može se pretpostaviti da će promjene teći polako, ali će biti korijenite i trajne.

6. ZAKLJUČAK

Kontinuirano veći BDP po stanovniku od prosjeka EU imaju samo Njemačka i Austrija, a sve ostale analizirane zemlje imaju manji BDP po stanovniku. Brojni statistički podaci i dostupni parametri ukazuju na utemeljeni optimizam kada se radi o razvoju hrvatskog gospodarstva u narednom desetljeću. Ono što svakako treba imati na umu su zamke makroekonomskih projekcija – neizvjesnosti povezane s pandemijom uzrokovanom koronavirusom, kretanja na financijskim tržištima, fluktuacije na tržištu rada, visoka sezonalnost djelatnosti koje doprinose BDP-u, poremećaji u lancima opskrbe, rast cijena osnovnih sirovina, itd. Uza sve to, gledajući lokalnu razinu, posve su jasni problemi korupcije, preglomazne javne uprave i stanja pravosuđa. Mladi kao pokretač poslovnih zbivanja, možebitni su okidač i za promjene drugih okolnosti. Pitanje je vremena kada će se dogoditi trajne promjene jer ovakav sustav u Hrvatskoj nije dugoročno održiv. Važno je pratiti što rade druge zemlje i njihova iskustva. Izgradnjom međusobne komunikacije te ulaganjem u znanost i istraživanja, poticanjem umrežavanja obrazovnih institucija i poduzeća te jačanjem inovacijskih politika, steći će se potrebno znanje, ali i iskustvo.

LITERATURA

1. Adzic, S., Pejanovic, R., i Medojevic, B. (2013). 'Education, Labour Market and Reindustrialization - Case of Serbia', Croatian Journal of Education, 15(Sp.Ed.2), str. 117-158. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/106738> (Datum pristupa: 02.03.2022.)
2. Aiginger, K. (2014). Industrial Policy for a sustainable growth path, Policy Paper no. 13, OECD, Prepared for: Bailey, D., Cowling, K., Tomlinson, P. (eds) (2014). New Perspectives on Industrial Policy, Oxford University Press, Oxford, Dostupno na: <http://www.oecd.org/eco/Industrial-Policy-for-a-sustainable-growth-path.pdf> [pristupljeno: 12. 9. 2022.]
3. Aralica, Z. (2020). Skora reindustrijalizacija nije moguća – šanse ima samo sjeverozapadna Hrvatska. Dostupno na: <https://ideje.hr/skora-reindustrijalizacija-nije-moguca-sanse-ima-samo-sjeverozapadna-hrvatska/> [pristupljeno: 12. 9. 2022.]
4. Atlas. (2022). Country & Product Complexity Rankings. Dostupno na: <https://atlas.cid.harvard.edu/rankings> [pristupljeno: 2. 3. 2022.]
5. Bauer, P.; Fedotenkov, I.; Genty, A., Hallak, I.; Harasztosi, P.; Martinez Turegano, D.; Nguyen, D.; Preziosi, N.; Rincon-Aznar, A. Sanchez Martinez, M. (2020). Productivity in Europe. Trends and drivers in a service-based economy. Trends and drivers in a service-based economy, EUR 30076 EN, Publications Office of the European Union, Luxembourg, 2020, ISBN 978-92-76-10610-4, doi:10.2760/469079, JRC119785.
6. Bilas, V. (2005). Konvergencija tranzicijskih zemalja prema Europskoj uniji. *Ekonomski pregled*, Vol. 56 (3-4), pp. 221-238.
7. Bogunović, A.; Vukoja, O. (2008). Integracije, ekonomski rast i konvergencija. *Poljoprivreda i privredni razvoj* / Grahovac, Petar (ur.). Zagreb: Ekonomski fakultet - Zagreb, str. 159-173.
8. Borozan, Đ. (2012). *Makroekonomija*, Ekonomski fakultet u Osijeku, Osijek
9. Brkljača, I. (2021). Desetljeće 2021.-2030. bit će najuspješnije razdoblje u novijoj hrvatskoj povijesti. Dostupno na: <https://arhivalitika.hr/blog/desetljece-2021-2030-bit-ce-najuspjesnije-razdoblje-u-novijoj-hrvatskoj-povijesti/> [pristupljeno: 8. 1. 2022.]
10. Dhéret, C. (2014). Sharing the same vision – The cornerstone of a new industrial policy for Europe, Discussion Paper, European Policy Centre, dostupno na: http://www.epc.eu/documents/uploads/pub_4279_sharing_the_same_vision.pdf [pristupljeno: 19. 6. 2022.]
11. Digitalni kompas 2030.: europski pristup za digitalno desetljeće, dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu> [pristupljeno: 19. 6. 2022.]
12. Drvenkar, N. (2016). Reshaping regional economic development – time for reindustrialization? // Interdisciplinary Management Research XII / Bacher, Urban ; Barković, Dražen ; Dernoscheg, Karl-Heinz ; Lamza-Maronić, Maja ; Matić, Branko ; Pap, Norbett ; Runzheimer, Bodo (ur.). Opatija: Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Economics in Osijek, Croatia, Postgraduate Studies “Management”, Hochschule Pforzheim University, 2016. str. 1094-1111
13. Državni zavod za statistiku. (2022). Popis stanovništva. Dostupno na: <https://vijesti.hrt.hr/hrvatska/dzs-objavljuje-prve-rezultate-popisa-stanovnistva-4733353> [pristupljeno: 24. 1. 2022.]

14. Europska komisija. (2021). How digitalised are EU's enterprises? Dostupno na: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/ddn-20211029-1> [pristupljeno: 19. 6. 2022.]
15. Europska komisija. (2022). Europski zeleni plan. Dostupno na: https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal_hr#thebenefitsoftheeuropeangreendeal [pristupljeno: 19. 6. 2022.]
16. Europska komisija. (2022). European structural and investment funds. Country Data for: Croatia. Dostupno na: <https://cohesiondata.ec.europa.eu/countries/hr> [pristupljeno: 8. 1. 2022.]
17. Eurostat. (2020). EU's Digital Intensity Index. Dostupno na: <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/4187653/11581527/EU-DIGITAL-INTENSITY.png> [pristupljeno: 19. 6. 2022.]
18. Eurostat. (2022). Real BDP per capita. Dostupno na: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/sdg_08_10/default/table?lang=en , [pristupljeno: 24. 1. 2022.]
19. Haque, u.I. (2007). Rethinking Industrial Policy, Discussion Papers, UNCTAD, Dostupno na: http://unctad.org/en/docs/osgdp20072_en.pdf [pristupljeno: 24. 1. 2022.]
20. Kabra, A. (2021). Dostupno na: <https://www.thetealmango.com/featured/richest-companies-in-the-world/> [pristupljeno: 24. 1. 2022.]
21. Kesner – Škreb, M. (2006). *Financijska teorija i praksa*, Vol. 30 (4), pp. 407-408.
22. Kovačević, L.; Ivković Šimičić, H. (2021). Hrvatska nije povukla ogroman novac za obnovu od potresa. Zagrebu propada čak 1,2 milijarde kuna? Dostupno na: <https://www.vecernji.hr/vijesti/hrvatska-nije-povukla-ogroman-novac-za-obnovu-od-potresa-zagrebu-propada-cak-12-milijarde-kuna-1549615> [pristupljeno: 8. 1. 2022.]
23. Lisbnet. (2021). What are the three dominant economic sectors in Europe, Dostupno na: <https://lisbdnet.com/what-are-the-three-dominant-economic-sectors-in-europe/> [pristupljeno: 24. 1. 2022.]
24. Mršić Radas, A., i Petković, K. (2021). 'INOVACIJSKA POLITIKA U HRVATSKOJ IZMEĐU INDUSTRIJSKE EKONOMIJE I EKONOMIJE ZNANJA', *Ekonomski misao i praksa*, 30(1), str. 3-39. <https://doi.org/10.17818/EMIP/2021/1.1>
25. Obadić, A. (2001). Industrijska politika kao dio ekonomske politike // *Ekonomski pregled* : mjesečnik Hrvatskog društva ekonomista Zagreb, 52 (2001), 5-6; 645-666.
26. Ortiz, J. H. , Marroquin, W. G. , Cifuentes, L. Z. (2020). 'Industry 4.0: Current Status and Future Trends', in J. H. Ortiz (ed.), *Industry 4.0 - Current Status and Future Trends*, IntechOpen, London. 10.5772/intechopen.90396.
27. Palić, P. (2021). 'UTJECAJ MONETARNE I FISKALNE POLITIKE NA INDUSTRIJSKU PROIZVODNJU U REPUBLICI HRVATSKOJ', *Poslovna izvrsnost*, 15(1), str. 63-78. <https://doi.org/10.22598/pi-be/2021.15.1.63>
28. Pellegrin, Giorgetti, Jansen and Bolognini, (2015). EU Industrial Policy: Assessment of Recent Developments and Recommendations for Future Policies, Study for the ITRE Committee, Policy Department – Economic and Scientific Policy, dostupno na: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/536320/IPOL_STU\(2015\)536320_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/536320/IPOL_STU(2015)536320_EN.pdf) [pristupljeno: 13. 1. 2022.]

29. Prisecaru, P. (2015). EU reindustrialization on the coordinates of scientific and technical progress, *Procedia Economics and Finance* 22, pp. 485-494, doi:10.1016/S2212-5671(15)00243-9
30. Program konvergencije Republike Hrvatske za razdoblje 2022. – 2024. (2021). Dostupno na: https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/2021-croatia-convergence-programme_hr.pdf [pristupljeno: 13. 1. 2022.]
31. Rodrik, D. (2014). Green industrial policy, *Oxford Review of Economic Policy*, vol.30(3), pp. 469-491, Dostupno na: http://drodrik.scholar.harvard.edu/files/dani-rodrik/files/green_industrial_policy.pdf [pristupljeno: 13. 1. 2022.]
32. Rodrik, D. (2011). The Manufacturing Imperative, Project Syndicate, Dostupno na: <https://www.projectsyndicate.org/commentary/the-manufacturing-imperative> [pristupljeno: 13. 1. 2022.]
33. Rodrik, D. (2008). Industrial policy: don't ask why, ask how, *Middle East Development Journal*, Demo Issue, Economic Research Forum, pp. 1-29, available at: <https://www.sss.ias.edu/files/pdfs/Rodrik/Research/Industrial-Policy-Dont-Ask-Why-Ask-How.pdf> (accessed at 15-02-2015)
34. Rodrik, D. (2007). *One Economics, Many Recipes: Globalization, Institutions, and Economic Growth*, Princeton University Press, New Jersey (USA), Croatian Chamber of Economy, Bošković, R. (transl. and ed), ISBN: 978-953-7622-36-7
35. Rowthorn, R., Ramaswamy, R. (1997). *Deindustrialization: Causes and Implications*, International Monetary Fund, Working Paper, dostupno na: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/WP9742.PDF> [pristupljeno: 13. 1. 2022.]
36. Rueda-Cantuche, José M.a, Sousa, Nb., Andreoni, Va. and Arto, Ia. (2012). *The Single Market as an engine for employment growth through the external trade.*, Joint Research centre, IPTS, Seville
37. Spencer, J.W., Murtha, T.P., Lenway, S.A. (2005). How Governments Matter to New Industry Creation, *The Academy of Management Review*, Vol.30, No. 2, pp. 321-337, DOI: 10.5465/AMR.2005.16387889
38. Stojčić, N., i Aralica, Z. (2017). 'Iz krivog u pravo: Industrijska politika i (de)industrijalizacija u središnjoj i istočnoj Europi', *Radni materijali EIZ-a*, (3), str. 5-36. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/185077> (Datum pristupa: 02.03.2022.)
39. Šonje, V. (2021). Nova velika šansa za srednju i istočnu Europu (i Hrvatsku)? Dostupno na: <https://arhivanalitika.hr/blog/nova-velika-sansa-za-srednju-i-istocnu-europu-i-hrvatsku/> [pristupljeno: 23. 8. 2022.]
40. Teodorović, I. (2000). 'INDUSTRIJSKA POLITIKA U NEMIRNIM UVJETIMA', *Ekonomski pregled*, 51(1-2), str. 37-54. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/60393> (Datum pristupa: 02.03.2022.)
41. Verley, P., Demailly, D. (2013). The Aspirations of the Green Industrial Revolution: A Historical Perspective, *Industry in a Post-Industrial Society*, vol. 6, Dostupno na: <http://www.greeneuropeanjournal.eu/green-industrialrevolution/> [pristupljeno: 13. 1. 2022.]
42. Vlačić, E. (2021). 'FOKUSIRANA REINDUSTRIJALIZACIJA KAO TRANSFORMACIJSKA STRATEGIJA POSTRANZICIJSKOG GOSPODARSTVA', *Ekonomski misao i praksa*, 30(1), str. 303-321. <https://doi.org/10.17818/EMIP/2021/1.15>

43. Vlada. (2022). Industrijska politika. Dostupno na: <https://vlada.gov.hr/UserDocsImages//2016/Sjednice/Arhiva//02-03-15.pdf> [pristupljeno: 13. 1. 2022.]
44. Zelenika, R. (1998). *Metodologija i tehnologija izrade znanstvenog i stručnog djela*, Ekonomski fakultet u Rijeci, Sveučilište u Rijeci, Rijeka
45. World Ecomic Forum (2021). *The 12 pillars of competitiveness*. Dostupno na: <https://reports.weforum.org/global-competitiveness-report-2014-2015/methodology/> [23. 12. 2021.]

POPIS SLIKA

Slika 1 – Indeks digitalnog intenziteta u zemljama EU	26
Slika 2 – Integracija digitalnih tehnologija, indeks digitalizacije poslovanja	27
Slika 3 – Fluktuacija tečaja eura za razdoblje od studenog 2019. do studenog 2021.....	28
Slika 4 – Bespovratna sredstva Hrvatskoj na raspolaganju iz EU mehanizma za oporavak i otpornost.....	30
Slika 5 – Projekcija realnog rasta BDP-a	31
Slika 6 – Udio građevinarstva u BDP-u	32

POPIS TABLICA

Tablica 1 – Usporedba industrija 3.8 i 4.0.....	6
Tablica 2 – Uvoz i izvoz u EU, odabrana grupa CEE zemalja	8
Tablica 3 – Pokazatelji značaja industrije odabranih CEE zemalja	10
Tablica 4 – Broj poduzetnika i zaposlenih, ukupni prihodi i neto dobit/gubitak kod poduzetnika RH u 2021. g., po djelatnostima	11
Tablica 5 – Odabrani indikatori referentnih zemalja.....	15
Tablica 6 – Prikaz BDP-a po stanovniku za odabrane zemlje	18
Tablica 7 – Prikaz BDP-a po stanovniku za odabrane zemlje	19
Tablica 8 – Izravna strana ulaganja u odabrane zemlje	20
Tablica 9 – Globalni indeks konkurentnosti za odabrane zemlje	21
Tablica 10 – Usporedba Švedske i Danske prema navedenim pokazateljima	23
Tablica 11 – Podaci o izvozu	23
Tablica 12 – Prikaz kriterija za ocjenu DII – a	26